

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél lven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Az új kormány egyházpolitikája.

Szorosabb értelemben *tanügy-politikáról* kellene szólnunk, — de mert az iskolák kérdése egyházunk autonomikus jogaival annyira összefügg, hogy a kettőt egymástól elválasztani nem lehet, — tehát szántszándékkal irtunk e cikk felett tanügy-politika *helyett* egyházpolitikát.

Ebben a kérdésben pedig ma az új kormányelnök programbeszéde az irányadó s ezzel kívánunk jelenleg foglalkozni mi is, méltván röviden azt a markáns kijelentést is, melyben a kormányelnök az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtására nézve saját álláspontját, — legalább nagy általánosságban — körvonalozta.

Első kijelentése *Gróf Tisza Istvánnak* az volt, hogy a felekezetek tanítóiról és tanáraitól az államnak gondoskodnia kell s módot kell nyújtani arra, hogy a felekezetek, — az ő iskoláikban lépést tarthassanak az állammal. A közoktatásügynek az államosságát az egész vonalon nemcsak nem akarja, hanem e tekintetben a leghelyesebb, a nemzeti kulturát legjobban gazdagító és legsokoldalubban tovább fejlesztő megoldásnak azt tartja, a mely az állam és a felekezetek között ezen a téren bizonyos fokú egészséges versenyt támaszt. De az állam a felekezeti tanügyet ne csak háttérbe ne szorítsa, hanem ott, a hol lehet és a mennyiben lehet, jöjjön segítségére a felekezeteknek, — tanintézetek fejlesztésében.

Körülbelül ezek az eszmék és irányelvek domborodnak ki a kormányelnök tanügypolitikai exposéjából.

Már most, ha ezeknek az eszméknek és irányelveknek a súlyát mérlegeljük, be kell ismernünk, hogy azok nemcsak szabadelvűek, hanem elég méltányosok is. A nevelés és tanítás joga tényleg nem kizárólag az államé, mint azt az ókorban Plátó hirdette s hirdeti ma is a socialismus. Ebben a munkában részt kíván ma-

gának az egyház vagy felekezet is s az az államférfiu, ki ezzel tisztában nem volna, egész tanügypolitikájával csakhamar végzetes s elkerülhetetlen bukásra vezető csödbe jutna.

Igy hát a kormányelnök, mikor a magyar nemzeti kultúra kiépítésében a felekezeti közoktatásügy jogosultságát elismeri, — ugyanakkor a helyzet magaslatán áll s politikája előtt teljes reverentiával hajlunk meg.

Egyet azonban ebben a programban még sem találunk; és ez az egy a felekezetek s specialiter a protestáns egyházak autonomiájának közjogi kérdése s annak a módnak a megjelölése a mely szerént a kormány feje a felekezeti tanügy állami támogatását gondolja.

Mi *Gróf Tisza Istvánról* úgy tudjuk, hogy ő az egyházak önkormányzati jogának mindig őszinte barátja volt s a jog feladására hajlamot akkor sem mutatott, mikor a közvélemény nálunk a közel multban minden reményével az állam felé fordult s éppen tanügyi tekintetben a történelmi jogok értékelése körül valami tulmagas árszabásra éppen nem gondolt. Nincs semmi okunk kételkedni abban, hogy ő Excellentiája ezután is a régi leend s mikor majd elkövetkezik az ideje annak, hogy az állam tanintézeteknek tényleg segítségére jöjjön, — hiszszük, hogy *e segítségnek ellenértéke nem önkormányzati jogaink megnyirbálása leend*, hanem az az igaz méltányosság, melyre egyházunk sokszorosan rászolgált a multban s joggal számíthat a jövőben.

A „do ut des“-féle elv alapján, — a mennyiben t. i. az, — autonomiánk vitális érdekeit sértené, — nem kell az állam támogatása.

„Lapozva a XVI-ik századi protestáns konfessiókat, — mondja Révész Imre, — s különösen azon egyházi alaptörvényeket, a melyekben az egyházak szervezete és kormányzata állapított meg: mindenütt ott találjuk az isko-

lákat és pedig mint olyanokat, a melyekre mint kiegészítő tagokra, az egyháznak saját élete fenntartása érdekében elmulthatatlan szüksége van.“

S noha az is kétségtelen, hogy van elég példa arra, hogy a protestáns egyház a népnevelés érdekében, ott, a hol a terhet nem bírta szívesen szövetkezett más tényezőkkel is; de bizonyos, hogy ez csak akkor történt meg, mikor az a tényező nem volt ellensége az evangéliumi egyháznak.

Mi nem állítjuk azt, hogy a magyar állam *ma* ellensége volna. Azt sem, hogy bennünket valami nagyon szeretne. De éppen az a küzdelem, melynek viharjai immár több év óta tépik a nemzet testét, — az a kétes kimenetelű harc, mely közöttünk társadalmi, közgazdasági, sőt politikai téren is, felekezeti lobogók alatt vivatik; s mindenekfelett az a tény, hogy e hazában szám szerint kisebbségben vagyunk s maga az uralkodó ház is a római egyházhoz tartozik: mindeme viszonyok legalább is igazolják tartózkodásunkat, ha a beneficiumok elfogadásában óvatosak vagyunk s mikor közoktatásügyünk állami támogatását egy e tekintetben különben teljes bizalmunkat bíró miniszerelnök kilátásba helyezi, a netalán bekövetkezhető jogesorbitás ellen már eleve óvást teszünk.

Sokan vannak, a kik szerint Magyarország ma is „regnum Marianum“ s félni lehet, hogy a történelem újra ismétlődik . . . *Nem mindig*

kálvinista s liberalismusról hires férfit fog ülni abban a miniszerelnöki székben . . . !

S az egyszer eladott jogok ára sokszor megfizethetetlen! Hiszen a Thun-féle pátens is állami támogatást ígért a protestánsoknak s még sem fogadták el azt a mi apáink. Jól tudjuk, hogy ma más viszonyok között élünk, — de kitudja meddig!? Éppen a mai események alkalmasak legkevésbé optimizmusunk növelésére.

Ebből a szempontból mérlegeljük a kormányelnök ama kijelentését is, hogy megvárja az éppen most tárgyaló protestáns egyházak állásfoglalását az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtására nézve s azután igyekezni fog a kérdést jó akarral megoldani.

Mi több ízben és részletesen elmondottuk már idevonatkozó nézeteinket, a melyek éppen autonomiánk féltése miatt, *nem mindenben egyeznek meg az ezen* kérdést nagy előszeretettel tárgyaló „Magyar Szó“ nézeteivel. S ha a jelek nem csalnak, bizton meg lehet jósolni, hogy a jövőben a „Magyar Szó“ is (mely éppen most sajtóságos és szemmel látható metamorfózison megy át . . . !) engedni fog a 48-ból! De mi állunk ma is elveink mellett rendületlenül. Csak akkor, ha saját erőforrásainkat kimerítettük, — forduljunk az államhoz; mert az állam ingyen nem igen szokott adni semmit.

Bármint alakuljanak is azonban a viszonyok, azt akarjuk, hogy felőlünk nálunk nélkül

TÁRCA.

A jobbágyok állapota a török uralom korában.*

Irta: *Dr. Szabó Márton* főgymn. tanár.

Főtiszteletű és Méltóságos Elnökség!

Mélyen tisztelt Hallgatóság!

A szabadság hazájában az északamerikai Egyesült Államokban a törvények közé iktatták Washington György politikai végrendeletét, azt a szép paranesist, melyben az államfejévé lett szabadsághős a maga legjobb gondolatait lerakta, s a melylyel hazája fejlődési irányát megszabni kívánta. És az egyetemes történelmi művek dicsérőleg említik ezt fel Washingtonról, mint nagyságának jelét, dicsérőleg említik az Egyesült Államokról, mint a mely állam a szabadság eszméjével összetudta egyeztetni, hogy egy embernek akaratát, tanácsát törvényerőre emelje. Amde e nagy történelmi művekben hiába keressük ez eseménynek előképét, hogy a magyar kilenc évszázados Törvénytárt az állam ujjá alapítójának s a királyság megalkotójának I. Istvánnak az intelmi beszéde nyitja meg. Pedig István intelmi beszéde félezer éven át, az egész keresztényen középkorban szabályozója volt a magyar ál-

* Székfoglaló tanulmány.

lam fejlődésének. Elveit későbbi királyaink és ország-nagyjaink tetteikben megvalósították, s törvényhozó testületünk az articulusokban kifejtette.

Amde ez a sorsa minden olyan tényezőnek, mely nem áll előtérben. Még az egyes nemzetek életében is! Történelmi kézikönyveink pl. terjedelmesen beszélnek az előtérben álló eseményekről, királyválasztási mozgalmakról, királyok csatáiról, viszálykodásairól stb. Sőt egyik-másik történelmi mű a királyok életéhez annyira hozzá köti a nemzet életét, mintha a magyar nemzet ezer év alatt olyan egyszerű életet élt volna, melyet a királyok közönséges története egészen kifejez. Általában a mint az európai történetírás, — Salamon Ferenc szavai szerint, — ignorálja a Németországtól keletre eső államok történetét, úgy a nemzeti történelem is ignorálja sok háttérben álló tényezőnek a történetét. Különösen a jobbágyok sorsáról szól igen sok munka nagyon takarékosan, noha a világtörténelemben páratlan az a kitartás, melylyel e néposztály a török uralom idején reá neheződő súlyos terheket viselte. Bizonyoságot tett ez időszak a jobbágyok honszeretetéről és olyan magas fokú kötelességtudásukról, melynek ereje mintegy megolvastja a nemesi eredetre máig is hivatkozó, és abból társadalmi előjogot formáló elméletet.

Köztudomású dolog, hogy a jobbágyok állapota Európa szerte a keserves elnyomatás volt. Közmondássá lett, hogy Lengyelország a parasztok pokla; Tainenek számítása szerint pedig Franciaországban 1715-ig mintegy hat millió veszett el éhség és nyomor

semmi ne történjék. Régebb időben ez az igényünk annyira természetesnek ismertetett el, hogy még a Thun-féle pátens kibocsátása előtt is meghallgatták egyházi vezéreinket s a többek között a Tiszántuli egyházkerület nagynevű superintendense *Szoboszlai Pap István* is több hetet töltött Bécsben az ügy megbeszélése végett. S mikor a kiegyezés után a népiskolai közoktatás tárgyában beadott törvényjavaslat az osztályokhoz utasított, maga *Trefort Agoston* az 1867. szept. 28-iki országos ülésen azt az indítványt tette, hogy „választassék egy 25 tagból álló bizottság, melyben valamennyi hitfelekezet képviselve legyen, s a mely a közoktatási minister hozzájárulásával a szakértőket minden hitfelekezetekből kihallgatva a törvényjavaslatot a népiskolai közoktatás tárgyában megvitassa és a mennyiben a felmerülő nézetek és kívánalmakhoz képpent szükségesnek látszanék, módosítva mielőbb a képviselőház elé terjeszse.“ Így volt ez ennekelőtte, még nem is olyan nagyon régen. De már az utóbbi időben nem így volt. A kongrua-törvény p. o. valószínű meglepetést szült s egy-két beavatott püspökön és főgondnokon kívül előzetesen senki sem tudott felőle semmit. Ennek a jövőben nem szabad így történnie. Egyszerűen autonomiánk követeli azt, hogy a bennünket érdeklő törvényekhez szavunk legyen s meghallgattassunk még akkor is, ha az állam támogatásunkra jön.

Ezért a kormányelnök kijelentését helyesljük s értjük, ha az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtása előtt a protestáns egyházak állásfoglalását ismerni akarja.

Bismark szavai jutnak itt eszünkbe, a ki a porosz képviselőházban 1887. ápril. 21-ikén beszédet tartván, a következő híres kijelentést tette: „Der protestantischen Kirche kann nicht geholfen werden (t. i. az állam részéről!) dass man das Gewicht der Gemeinde in ihr vermindert und das Gewicht der Geistlichkeit in ihr verstärkt; auch dadurch nicht, dass innerhalb der Geistlichen und innerhalb der kirchlichen Obrigkeiten überhaupt der Schwerpunkt verschoben wird; ihr kann geholfen werden durch reichlichere, bessere Dotation, durch bessere Ausstattung, **aber nicht durch einen gesetzgeberischen Eingriff in ihre Verfassung!**“

Segíteni kell a mi egyházunkon is az államnak, de nem úgy, hogy alkotmányába erőszakosan benyuljunk.

Sajnosan tapasztaljuk mi azt egy idő óta, hogy az autonomikus egyházalkotmányunk iránti való érzék közöttünk sokaknak a lelkéből kiháló félben van s kétségtelenül súlyos helyzetünkben igen sokszor még azok is az állam karjai között reménylnek váltságot, a kiknek kötelessége egyházunk önállóságának és függetlenségének a megóvása volna.

következtében.* A jobbágyokra nehezedő súlyos terhet megkétszereztek az adózási viszonyok, Franciaországban pl. az adóbehajtás rendszere. E súlyosító körülmények teljes mértékben meg voltak Magyarországon is, sőt a török uralom korában főképpen ezek okozták a jobbágyok elszegényedését, pusztulását.

Jelen alkalommal a jobbágyoknak a török uralom korabeli állapotát, főleg terheit és ama súlyosbbitó viszonyokat akarom röviden összefoglalni.

I.

A jobbágyokra nehezedő terhet három csoportra oszthatjuk, u. m. az állammal szemben viselt terhek, azután a földesurral szemben viselt terhek, végül az egyházzal szemben viselt tartozások.

Legsúlyosabbak és legnagyobbak voltak az állami terhek. A nagy parasztlázadás 1514-ben a török uralom előestéjén tört ki, s már ez alkalommal megsokeasodtak a jobbágyok terhei, mert a boszút lihegő nemesség igyekezett dús kárpótlást szerezni az átélt ijedelmekért és elszenvedett veszteségeikért. A bosszúérzet diktálta törvények azonban csak a földesuri terheket növelték, az államkincstár javára ez alkalommal egyetlen új terhet sem róttak a parasztságra. Az állami terhek legnagyobb részét a török uralom teremtette meg és pedig meglehetősen egyszerre és tömegesen. Magyarország középkori adózási rendszerét jellemzi, hogy állandó (adó-, contributio-, nem) volt, továbbá a ki-

rályi jövedelem az országos jövedelemtől nem volt elkülönítve, s nemcsak pénzben, hanem természetben is lehetett adózni. Mátyás korában, a honvédelmi rendszerrel kapcsolatosan kezd az adó állandóvá lenni, de már az 1518. évi XVI. t.-c. elrendeli, hogy mivel a király jövedelmeit rendbe hozták a szegény és elnyomott parasztságot a további taksálástól és folytonos adóztatástól meg lehet óvni. A mohácsi vész s különösen Buda elvesztése után azonban minden országgyűlés kiveti az évi adót, — contributiot — s szükség esetén a segélyt — subsidiumot. A subsidium és contributio közt az a különbség, hogy a subsidiumot főleg a jobbágy személyére, a contributiot pedig az összeirt telkek alapján vetették ki. A subsidiumnál az adóalap 3 frt., a contributioanal legalább 6 frt. volt; a subsidiumot olykor-olykor a nemesek is tartoztak fizetni, mint pl. 1546, még inkább az 1599. évben, míg a contributiot állandóan a jobbágyok fizették; a subsidium csak egyes ad hoc szükségletek, a contributio pedig a rendes folyó szükségleteknek a fedezésére szolgált. Épen ez okból a contributiot esetleg több évre is kiterjesztették, az 1609. évben pl. megállapítják, hogy az adózás két évre terjedjen, ha csak valamely sürgős szükség az országgyűlés egybe hívását előbb nem kíváná. Az összeg, melyet akár contributio, akár subsidium címen kivetett az országgyűlés igen változó volt. Pl. az 1542. évben 1 frt. contributiot, 1543-ban 2 frt. subsidiumot, az 1546. évben ismét 1 frt, 50 dénár subsidiumot, 1547-ben pedig a kamara nyereséggel együtt 2 frt. contributiot vetnek

* Taine H. A : A jelenkori Franciaország alakulása I. V.

Gróf Tisza István eddig nem tartozott ezek közé!

Írásaiban szintugy, mint magán beszélgetéseiben és mindig nagy figyelem kísérte felszólalásaiban az autonomikus egyház védőjének mutatta magát s noha az állam segélye elől mereven nem zárkózott el, arra törekedett, hogy ennek a segélynek az ára ne sok százados jogaink feladása legyen.

Most már ott van Gróf Tisza az államkormány élén; mint mindennemű politikát, — ő csinálja ezentul az egyházpolitikát is. Kíváncsian várjuk, mit hoz reánk a jövő? Csak annyit akarunk még kategorikusan kijelenteni, — s ez szolgáljon megnyugtatóra a katolikus sajtónak, — hogy mi a kálvinista vallásu miniszterelnöktől sem kérünk többet, mint a mennyit vártunk Széll Kálmántól; de viszont le se mondunk személyi tekintetéből arról, a mihez jogunk van. A mi politikánk nem személyi politika.

E. L.

Jegyzetek.*

(Szalay József ur figyelmébe.)

(Folytatás.)

Második ellenvetés, amelyet Szalay úr előhoz ez: „Érthetetlen, hogy az Isten önérdeme nélkül szeressen valakit.“

* Az előbbi számban foglalt hasoncímű cikkbe két értelemzavaró hiba csuszott be, amelyeket itt s így javítottunk: kútfejéről olv. kútfejéből; Sz. irás is olv. Sz. úr is.

ki. A XVII. században tetemesen felemelkedett ez összeg, úgy hogy az 1609. évben pl. 4 frtot, az 1647. évben pedig öt magyar frtot kellett fizetni. Bár a subsidium összege jóval kisebb, de tekintetbe véve, hogy a contributiot kapunként vetették ki, s 4 jobbágházat vagy 12 zsellérházat számítottak egy kapunak, a subsidiumot pedig személyenként, minden egyes jobbágyra vetették ki, továbbá, — mint láttuk a contributionál az adóalap 6 frt., a subsidiumnál pedig 3 frt. volt, a subsidium jóval terhesebb volt, mint a contributio. Adó-egységet nem állapítottak meg, hanem szinte minden törvény elrendeli, hogy a tehetősebbek a szegényebbeket segítsék. Annyira uralkodó elv volt a contributionak kapuk szerint való kivetése, hogy az 1635. évi VIII. t.-c. elrendeli, hogy a parasztokat ne taksálják, hanem vegyesen vegyék számba, s ez annyira állandóvá lesz, hogy a XVII. században a subsidium folytonosan ritkábban és ritkábban fordul elő.

Egészen a török uralmi időknek a folyománya a jobbágyok legsúlyosabb terhe: az állam számára végzendő ingyenes munka, és fuvarozás. A török hódítás és örökös belső harc következtében az addig oligarchák kezében levő várak egymásután a király kezébe kerülnek, a ki azok védelmezését többnyire idegen kapitányaira bízta. Ezek az idegen kapitányok voltak az elsők, kik minden törvényes felhatalmazás nélkül a közelesen lakó jobbágyokat erődítési és javítási munkálatokra kényszerítették. A jobbágyoknak e miatt támadt jajkiáltása felhallatszott az országgyűléshez, mely

Itt azt kérdelem már az előbbieket folyományaképpen is, hogy vajjon lehet-e kedves valaki, igazulhat-e meg bárki az Isten előtt *hit nélkül*? Mert vagy hitből igazulunk meg, vagy pedig más külső dolgokból, s ha az „*önérdem*“-en Szalay úr a *hit*-et érti, akkor ez az ellenvetése már az előbbieket alapján is semmis s csak pusztá szólalmnak tűnik föl; ha pedig ez érdem Szalay úr szerint *nem* a hit, akkor meg ő nagyon is tiltott útakon jár ref. lelkesz létére.

Mert a II. Helv. Hitv. XVI. rész 12. pontjában így szól: „Jóllehet azért azt tanítjuk, hogy az Isten jutalmat ad a mi jócselekedeteinknek: azt is tanítjuk mindazáltal Augusztinussal, hogy az Isten megkoronázza mi bennünk *nem a mi érdemünket*, hanem a maga ajándékát; következésképpen akarmi jutalmat veszünk, azt mondjuk, hogy *az is kegyelem*, még pedig inkább kegyelem, mint jutalom, mivel amely jókat cselekeszünk, *inkább az Isten által*, mint magunk által cselekeszünk (I. Kor. 4. 7.) . . . Kérhoztatjuk azért azokat, kik az embereknek érdemöket úgy oltalmazzák, hogy az Isten kegyelmét megüresítik.“

Imé tehát Szalay urat és az ő gondolkozását alapvető hitvallásunk is kérhoztatja, de az örök Írás is. (I. Máté 16. 26; Róm. 7. 24; Ézs. 64. 6; Luk 17. 10; I. Kor. 4. 7.) Avagy mit szól, ha nem éppen ugyanezt a Heid. káté is a 13. kérdésre adott feleletben?

Kálvin pedig egyenesen sajnálatát fejezi ki azon, hogy némelyek a theológiába az „*érdem*“ szót behozták, mert ez az Írásban is ismeretlen szó s nem tesz egyebet „*hanem, hogy az Istennek kegyelmét meghomályosítja és az embereket hamis kevélységgel mételjezi meg.*“ (Inst. III. 15. 2.) S több egyházi atya írásaiból vett idézettel semmisíti meg azokat, akik *érdemre* hivatkoznak s végre azt mondja Bernarddal: „*Annakokáért azon légy, hogy érdemeid*

1553-ban sietett is elrendelni, hogy a jobbágyokat várakhoz és erősségekhez semmiféle ingyenes munkára kényszeríteni nem szabad. Csak a kik önként jelentkeznek, azokat fogadhatják fel mindenkor a Bécsben szokásos napszámért, s ha ilyenek kellő számban nem lesznek, fogadjon a király idegen munkásokat, mivel a szomszéd országokból úgy is nagyszámmal jönnek Magyarországra bérszerzés végett.

Az idegen várkapitányoknak e zaklató visszaélése azonban ujmutató lett a magyar országgyűlés előtt. Nagyon természetesen a haza érdekében multhatatlanul szükségesnek tartották az erődítmények s különösen a végvárak jó karban tartását, mivel pedig munkás kézhez másképpen nem jutottak, már az 1554. évi országgyűlés elrendeli, hogy az összes nemesi jószágokból a kapuk száma szerint a munkás emberek a legközelebb fekvő véghelyekre, — miket a király megerősítésre kijelöl, — kimenni tartoznak még földesuraik akarata ellenére is, ha a munka előljáró, — a ki csak magyar lehet, — őket erre felszólítja. A jobbágyok e véghelyeknél egy hétig, hétfőtől-szombatig tartoznak munkálkodni. Amde ekkor még munkájukért rendes fizetést kaptak, mert ugyan az az országgyűlés rendeli, hogy napi bérüket, mint Bécsben szokás ki kell fizetni, mert ha a napi bérét meg nem kapta a munkás, és ha a 6 napot már kitöltötte, szabadon ott hagyhatja a végvárat.

A jobbágyokra rótt ezen új, s kétségkívül súlyos teher a királynak a sürgetésére történt, s a magyar

legyenek és ha aztán érdemeid vannak, megmondold, hogy mástól adattak te néked."

Nem tudom ezek után, hogy miképpen taníthatja Szalay úr gyülekezetét az érdemeket, vagy az ő szavaival élve — az „önérdemeket“ illetőleg s miképpen vezetheti hallgatóit a Krisztushoz, mint a váltság, kegyelem eszközhöz, de azt tudom, hogy nem az egyház tana szerint az egyház katedróján?!

Harmadik ellenvetése Szalay úrnak: „Ezeket maga az Isten vezetné a rosszra.“ Tudniillik azokat, akiket az Isten „önérdem“ nélkül szeret. Ha már az érdem szóval kell foglalkoznom, bátor vagyok kijelenteni, hogy az Isten érdem nélkül senkit sem szeret, de azt is bátor vagyok idejegyezni, hogy ez az érdem nem más, mint a: **hit**, amiről pedig nyilván tudjuk, hogy az Istennek ajándéka (1. Kor. 4. 7; Ef. 2. 8—9;), amiről azt is tudjuk, hogy a jócselekedeteknek szülője (Jak. 2. 14.), amiről azt is tudjuk, hogy **egvedül** képes megtartani (Márk. 16. 16; Máté 9. 22; Márk 5. 34; Luk. 8. 48; Mát. 9. 29; 15. 28; Luk. 8. 50.)

S ha ez így van, akkor akinek hite van, cselekedetei is vannak, de mindezekről tudja, hogy **Istentől** nyerte, ha pedig így: akkor tudja az ember azt is, hogy az Isten senkit rosszra nem vezet, hanem csak egyikben kegyelme, másikban igazsága szerint cselekszik; de egy jó keresztyén ebben mindig megnyugodni tud, mert érzi **hittel**, hogy az Isten ő benne kegyelméről tesz bizonyosságot, hogy ő a választottak egyike, ellenben az, ki ezt nem érzi magában, rögtön szólásra nyitja ajkait azzal a tulságos anthropomorphismussal: **miért?**! Pedig nyilván mondja az Irás alapján a Heid. káté is mindezeket a 20. és 21. kérdésre adott feleletekben és a II. Helv. Hitv. is a XV. rész 2. és 3. §-aiban s nyilván tudja mindenki, hogy az Istent gyarló embernek kitudakozni nem lehet s ha ezekkel szemben Szalay úr azt állítja, hogy az Isten azokat,

kiket „önérdem“ nélkül szeret: a rosszra vezeti, olyat állít, ami az irásokban és hitvallásokban semminémü táplálékot nem talál, mert mint fentebb mondtam, van érdem, de ez nem „saját“, nem „ön“, hanem az isteni kegyelemnek ajándéka: **a Krisztus érdeme** s bizonyos, hogy valakit az isteni irgalom szeret, a Krisztus érdemeért szereti, amelyet nem ad mindenkinek, hanem csak annak, kinek adta az eszközt is, t. i. a **hitet** ennek elérésére.

Szóval önérdem absolute nem, csakis relative létezik s ha pl. Szalay úr ön-érdemmel tudna dicsekedni, akkor annak bizonyos fokán már **felesleges önérdem** kellene lennie s hogy aztán ez hová vezetne vissza, azt Szalay úr is bizonynyal jól tudja: az indulgentiák árulásához, már pedig „**a szentek semmit sem tulajdonítanak az ő érdemöknek**“ (Inst. III. 15. 2.), hanem tudják és érzik, hogy teremtett az Isten mindeneket ömagáért, az ő dicsőségére.

Nem „érthetetlen tehát, hogy az Isten önérdeme nélkül szeressen valakit“ s nem vezeti azokat az Isten akiket érdem nélkül szeret a rosszra, hanem mindezekben munkálkodik az ő maga dicsőségére egyfelől kegyelme, másfelől igazságának gazdag mértéke szerint s ha ez sokaknak nem tetszik, jusson eszükbe ismét a tanácsos és a sárnak bibliai példája s hogy az Istent tanácsosul soha senki sem láthatja el. „**mert vajjon ki volt neki tanácsosa**“, mint hitünk nagy apostola Pál mondja, hanem minden ő cselekedetének alapja és mértéke az ő voluntása, az ő bene placitumja.

(Folyt. köv.)

Ny. L.

nemesség e törvényt, melyet mint országgyűlési tag megalkotott, mint földbirtokos osztály igyekezett háttérbe szorítani, s lehetőleg meg nem tartani. Sok földes ur nem bocsátotta el e munkákra jobbágyait, mely engedetlenséget az 1556. évi XI. t.-c. súlyos büntetéssel rendel megtorolni. Pedig még mindig fizetésért dolgoztak a jobbágyok. Ugyanezen évben 1556-ban a győri várnál dolgozó Győr, Moson és Pozsony megyei munkások, valamint a Komárom vára alatt dolgozó Komárom megyei munkások számára rendelik a begyűlt adó $\frac{1}{5}$ -ét, t. i. 50 denárt, mely összeget a Bécsben szokásos napszámot véve alapul kell nekik kifizetni. Az 1557. évi VI. t.-c. pedig már mint erőszakoskodót bünteti az olyan földesurat, ki jobbágyait a véghelyekre ki nem bocsátja, holott épen ez az év nyitja meg az ingyenes munkák éveinek hosszú sorát. Tudjuk, hogy milyen állapotot jelentett a török uralom idején a béke korszaka is, tudjuk, hogy ha béke volt is, fegyverszünet sohasem volt. Az 1550-es évek pedig épen háborúnak, a XVI. század legkeményebb küzdelmének az ideje volt, a mikor hazánk földén egész évtizeden át táplálta a háborút háboru. Elfajult pusztításai és veszedelmei távol tartották hazánk földjétől azokat az idegeneket, kik nagy számmal szoktak bérszerzés végett Magyarországra jönni, kimerítették a súlyos adóval megtöltött államkincstárt és szétrombolták a várak védelmi műveit. Az országgyűlés csak úgy tudott e bajokon segíteni, hogy ismét a jobbágyok nyakába zúdított egy nagy terhet, elrendelvé, hogy a véghelyek

megegyezésére az összes nemesek jobbágyaikat 6 napi ingyen munkára küldik, sőt Pozsony, Komárom, Moson és Győr vármegyék a győri várhoz 14 napra. Továbbá az élelmező mester megkeresésére a hadsereghez közelebb eső helyekről élelmi szereket tartoznak szállítani, ha szekerek vannak ezeken, ha nincsenek igás barmokon. Valami csekély fuvar díjat mf.-enként és M/m-ként 1 magyar dénárt ugyan kaptak, de a már ingyenessé tett munkához ez újabb teher hozzájárulván, elvonta a jobbágyok idejének nagy részét saját munkájától és kereset forásától. Az ingyenes munkák ideje később megnövekedett, a mennyiben az 1567. évtől kezdődőleg általában évenként 12 napig tartoztak ezt teljesíteni. De még e 12 napot is jelentékenyen meghosszabbította az a körülmény, hogy egyik-másik vármegye jobbágyainak több napi járőföldet kellett tennie, míg a kijelölt várhoz érkezett, és ott munkáját megkezdhetette, továbbá munkája befejeztével ismét több napot vett igénybe hazatérése. Így a Zemplén megye északi részén lakók Sárospatakhoz, a Trencsén megyeiek Surányhoz, a Vas megyeiek pedig Nagykanizsához voltak rendelve. Sokszor a legsürgősebb mezei munkát kénytelenek voltak abbahagyni, s az országgyűlés többször szükségét látta elrendelni, hogy aratás és szüret idején a jobbágyok az ingyenes munkákra nem kötelezhetők. Általános elv volt hazánkban, hogy a nemesség nem tartozik adót fizetni, a jobbágyok pedig fegyveres szolgálatot teljesíteni. De ez csak az elméletben volt így. Már láttuk, hogy olykor-olykor a nemesek is

TANÜGY.

Nevelési rendszerünk árnyoldalai.

II.

Az iskola munkája csak akkor teljes, ha nemcsak tanít, hanem nevel is. A nevelés végecélja minden nevelőnél annak kell lenni, hogy az új nemzedéket tökéletesebbé tegye a jelenleginél. A nevelőnek vizsgálni kell a jelenkor társadalmának fogyatkozásait és hibáit, s arra kell törekednie, hogy az új nemzedék ama hibákat levetkőzze. Öntudatos munka szükséges erre, s a nevelőnek minden önzéstől tiszta törekvése. Vajon van-e okunk azt állítani, hogy korunk nevelői nem állanak hivatásuk magaslatán, s az ügyet nem szolgálják egész szívrrel és lélekkel? A ki a mai tanügyi munkásokat ismeri, azok legnagyobb részének munkájából azt a benyomást meritheti, hogy lelkiismeretes munkával dolgoznak azon, hogy az új nemzedék tökéletesebb legyen a réginél. S vajjon törekvésüket valóban siker koronázza-e? Vajjon az új nemzedék tökéletesebb-e a réginél erkölcsi és szellemi tekintetben?

Sajnos, de konstatálnunk kell, hogy az új nemzedék semmivel sem jobb a réginél. Vizsgáljuk meg éppen azért, hogy mi módon lehetne az új nemzedék erkölcsi és szellemi színvonalát emelni, s mily eszközökkel lehetne a mindenre, jóra úgy mint rosra hajlékony gyermeki jellemet a tökéletesség irányában fejleszteni.

Először is állapítsuk meg azt a kétségtelen tény, hogy e tekintetben az iskola nem végezhet teljes munkát. Elég legyen ennek bizonyítására csak azt felhozni, hogy a tanuló a maga életének és foglalkozásának csak kisebb részét végzi az iskola falain belül tanárainak s

tanítóinak felügyelete alatt. Életének nagyobbik része ellenben az iskolán kívül folyik le, a hol az iskola által megkezdett nevelési irányt ezer meg ezer ellenséges körülmény támadhatja és változtathatja meg. Azoknak rossz példája, kiknek környezetében a tanuló él, könnyelmű tanuló társak, az iskolai munka rossz indultu bírálása, vagy bármely kicsinyítő, vagy gunyoló megjegyzés képes néhány nap alatt teljesen tönkretenni azt, a mit az iskola éveken keresztül épített.

És itt elértünk az iskolai munka sikertelenségének legfőbb okához! Az iskolai munka sikertelenségének legtöbb esetben abban rejlik az oka, hogy a szülei ház, vagy az ezt helyettesítő más felügyelet semmivel sem támogatja az iskola munkáját. Növeli a bajt sok esetben az a körülmény, hogy nemcsak nem támogatja, hanem az iskolai neveléssel homlok egyenest ellenkező munkát végez és azt lerontani törekszik. A rombolás pedig sokkal könnyebb, mint az építés. Vizsgáljuk meg tehát azt a kérdést, hogy mi módon volna lehetséges a szülei ház és az iskola nevelési iránya közt összhangot létesíteni?

Az összhang létrehozására, mint már említettem, a már névről közismertes, de még tanügyi férfiak által is idegenkedéssel fogadott szülei értekezletek intézménye szolgálhat. Kérdés csak az, hogy vajjon a szülei értekezletek intézménye vezetheti-e a tanárokat és a szüléket egyaránt valamely gyakorlati eredményre? A kölcsönös megbeszélésből merithetnek-e oly ismereteket és állapíthatnak-e meg olyan irányelveket, a melyek más uton megállapíthatók nem volnának? Szerintem úgy a tanár, mint a szülei sokat okulhat a szülei értekezletekből, mint ezt az a gyakorlat is mutatja, a mely eddig még igen szűk körben folyt.

A szüléket illetőleg megjegyezhetjük, hogy legtöbb szülei gyermekeinek tehetségét s erkölcsi irányát félreismeri. Még nagyobb baj az, hogy még az intelli-

tartoztak adózni, s a rájuk ki rótt összeget nem volt szabad a jobbágytól felhajtani. Meg nagyobb mértékben, mint a nemesek adófizetésre, — voltak a jobbágyok fegyver szolgálatra kényszerítve. Ez irányban az első lépés Zsigmond korában történt az u. n. portalis katonaság behozatalával, a mennyiben minden 33 jobbágy után egy jól felfegyverzett lovast kellett hadba küldeni. Ez tehát még nem jelentette a jobbágyok védkötelezettségét, a rátermettség és arra valóság mellett a jobbágy személyes elhatározásától is függött: katona legyen-e vagy nem? Olyanformán, mint ma napság a ténylegesítés. Szulejmánnak a mohácsi vést követő gyakori és nagy hadjárata fokozta a jobbágyok hadi kötelezettségét. Az 1536. évi országgyűlés végzése értelmében a nemesek fejenként tartoznak a hadban megjeleni és jobbágyaik $\frac{1}{5}$ -részét is felfegyverezve, magukkal vinni; a török hódoltság kezdete után, az 1543. évtől fogva pedig minden jobbágy tartozott fegyvert fogni s hadba szállani, ha a török valamely várat ostrom alá vett, vagy az ország romlására valamely erőseget kezdett építeni, s ennek megakadályozására a kapitányok saját csapatjaikkal nem voltak elégségesek. Ugyanilyen általános felkelést rendelnek el a nagy török háboru alkalmával az 1550 es években is.

A jobbágyoknak ez az általános felfegyverzése és hadba szolítása csak rövid ideig tartott, a közvetlenül fenyegető veszély elmúltával hazatérhettek. Különbözött ettől az olyan katona állítás, mely bizonyos részüket állandó szolgálatra kötelezte. Salamon Ferencz dolgo-

zata nyomán* közönségesen ismeretes a megyék jelentősége honvédelmi tekintetben, s hogy 1541 után mindinkább a megyék alkotják a magyar hadsereget. A megyei hadsereg tetemes részét a jobbágyok közül szedték. Az 1556. évi végzés szerint minden 100 jobbágy után 3 lovast, sőt általános hadjárat esetén 10 lovast és 10 gyalogost kell kiállítani, s az illető megyei seregbe küldeni. A katona állítás és ellátás tekintetében a legsúlyosabb, végső erőmegfeszítéssel járó teher volt a jobbágyokra a 15 éves nagy háboru, a mikor az 1597. évi végzés szerint minden 10 kapu után 3 jól fegyverzett lovast és 3 gyalogost kellett kiállítani, és ezek eltartásának költségeit felerészben viselniök.

Az állammal szemben viselt eme kötelezettségek értéke akkor tűnik ki a maga valóságában, ha figyelembe vesszük, hogy a korbéli számítás szerint egy jobbágy házával együtt ért 40 frtot, s hogy a napszám 10 dénár, a ki pedig két lóval dolgozott, azé 40 dénár volt. Egy magyar forintban 100 dénár lévén, ha egy olyan évet veszünk, melyben az adó mennyisége közepes volt, tehát 2 frt. és 50 dénár, azt látjuk, hogy 25 napig kellett a jobbágyoknak dolgozni, hogy csak az állami adóját befizethesse. Ehhez járult még a 6, majd 12 napi ingyenes munka, s igen gyakran a jobbágyok száma szerint kivett gyalogos és lovas katonák el látása. Ugy, hogy egy, aránylag

* Salamon Ferencz: A megyék kérdéséhez I. (Kisebb tört. művei.)

gens szülék közt is csak kevés van, a ki a gyermeke házi munkáját ellenőrizni tudná mert a tanügy egy évtized alatt is sokat fejlődik. Még a gyermekek házi magaviseletét tekintve is a legnagyobb változatosságot találjuk. A szülék bánásmódja a semmiképpen nem menthető elnézéstől kezdve a zsarnoki szigorúsáig váltakozik. Bizonyára nagy hatással volna a szülékre, ha egyes tanárok a szüléknek gyermekeikkel szemben követett bánásmódját tanulmányozva, felolvasások keretében tennék szóvá a feltűnőbb hibákat. A gyermekek jövőjéért aggódó szülék bizonyosan igyekeznének bánásmódjukat az iskola által adott irányhoz alkalmazni.

Viszont a tanár csak egyoldalulag ismeri tanítványait. Megfigyelései csak az iskolai életre szorítkoznak s nélkülözni kénytelen a tanulónak iskolán kívül való megfigyelését. Rászorol tehát a szülék megfigyeléseire, kik a tanuló életének ezt a részét alaposan ismerik. Hiszen a tanuló ismeretszerzési munkájának csak egyik része folyik az iskolában, másik jelentékeny részét a gyermek a szülei háznál végzi. A mily fontos a gyermek iskolai munkásságának megfigyelése, épp oly értékes adatokat szolgáltathat a házi munka megfigyelése és nagy baj, hogy a tanulók házi munkáját a tanárnak nincsen alkalma megfigyelni.

A szülei értekezletek intézménye a budapesti gyakorló főgymnasiumban az 1900/1. iskolai évtől fogva van gyakorlatban. Nevezett gymnasium értesítőjének állítása szerint már is megállapítható az a tény, hogy a szülei értekezletek intézménye megszilárdult. Az értekezleteknek meg van egy törzsközönsége, mely minden értekezleten jelen van, sőt a vitatkozásokban is részt vesz, a szülék másik része hol megjelenik, hol

nem sulyos esztendő véve, egy hónapnál jóval több idejű munkájának a gyümölcsét volt kénytelen a jobbágy a veszélyeztetett és zaklatott magyar állam rendelkezésére bocsátani.

II.

A jobbágyi tartozások másik csoportjába tartoznak azok a terhek, a miket a földesuraknak voltak kötelesek szolgáltatni. E tartozások legnagyobb része régebbi keletű, mint az állami terhek, melyeket a mint láttuk a török uralom fejlesztett ki. A földesurak iránt elismeréssel kell megvallanunk, hogy a nagy pusztító török uralom idején semmiféle újabb terhet nem róttak jobbágyaikra, sőt némileg még könnyítettek is rajtuk.

A földesurak az 1514. évi nagy parasztlázadást akarva megbosszulni, sulyosbbitották meg szertelenül a jobbágyok tartozásait. Az 1514. évi nagy parasztlázadás azonban nem elszigetelt küzdelem volt Magyarországon, hiszen abban az időben Európa legtöbb országában átalános volt a hűbérrelles mozgalom. Egy pár évvel előbb vagy utóbb pl. a Németbirodalom szinte minden részében kiütött. Így Thuringiában egy magában 70, a frank tartományban 52 kolostort és vagy 292 várat döntött romba, s egy vidéki városban 57 polgárnak szurják ki a szemét, mert a paraszttal tartott. Ugy, hogy Németországban a parasztháború körülbelől 100,000 ember életébe került. Nemzetünk szerencsetlenségére azonban ez az európai nagy hűbérrelles áramlat épen a török uralom előestélyén zugott végig Európán, s a mozgalmat követő elnyomást mintegy állandósította a török hódoltság.

(Folyt. köv.)

elmarad, de csak csekély rész az, a mely egészen távol tartja magát. Az értesítő az értekezletek eredményéről beszámolva, azt mondja, hogy „magának a tanári karnak paedagogiai tudását is gyarapította egy-egy szülének, különösen pedig az anyáknak finom megfigyeléseivel és mindenestre alkalma volt nem egy érdekes szülei egyéniséget megismerni, a mi bizonyára nem utolsó jelentőségű eredmény oly iskola részére, mely nem csak iskola, hanem paedagogiai laboratórium is igyekszik lenni.“ Annak a bizonyítására is hozok fel pár adatot, hogy a szülékkel folytatott beszélgetés néhány olyan tény megállapítására vezetett, a mit a tanárok más uton nem állapítottak volna meg. Így pl. kitűnt, hogy a tulterhelésben több része van a háznak a maga zene és nyelv tanításával, mint az iskolának. Azt is több szüle állította, hogy azokon a délelőttökön, melyeken torna óra van, legfáradtabbak a gyermekek, sőt néha olyan fáradtak, hogy ebédjüket sem tudják kellő étvágygyal elfogyasztani.

Ez az észlelet megerősíti azt a véleményt, hogy a torna óra nem pihenő óra a gyermekek idegei számára, hanem még erősebben fárasztja azt, mint a szellemi munka. Hogy napjainkban a valódi nevelésre az iskola keveset ügyel, ebben legnagyobb része van annak a körülménynek, hogy a szüléknek legnagyobb része előtt mellékes a tulajdonképpeni nevelés, fő a bizonyítvány megszerzése, mely azután valamely kenyérkereseti pályát biztosít gyermeke számára. Iskoláink csak akkor lesznek igazi nevelőintézetek, a mikor a szüléket is első sorban az érdekli, hogy milyen irányu nevelés az, melyet az iskola nyújt és azt az irányt a házi nevelésben is igyekeznek érvényesíteni. Ezért jósolhatunk nagy jövőt a szülei értekezletek intézményének, mert kétségtelen tény, hogy ritkaság számba megy az olyan szüle, a ki ne első sorban családjának élne és a ki gyermekei jóléteért minden tőle telhető áldozatot meg ne hozna.

Arról is meg vagyok győződve, hogy ha a szülei ház és az iskola a gyermekek nevelésében közös és egyetértő munkát végezne, hamar eljönne annak az ideje, hogy nevelési és oktatási rendszerünk iránya is változást szenvedjen. Tény, hogy napjainkban a tanítandó anyagot illetőleg a szülék és a tanárok véleménye közt nagy az eltérés. Közkeletű szólás már a szülék közt is, hogy az iskola elméletet tanít csak és a gyakorlati élet követelményeire épen nincsen tekintettel. Melyiknek van igaza, a szüléknek-e vagy az iskolának, ne döntsük el, mert erre egyedül hivatott forum csakis a szülék és a tanárok alapos és sokoldalú eszme cseréje folytán kialakult vélemény volna.

Paedagogus.

KÖZÉLETÜNK.

A békési ref. főgymnasium felavató ünnepe.

Ne engedjük ezt a hanyatló évet úgy letűnni, hogy ez a szép és lélekemelő ünnepély meg ne örökítség e lapnak hasábjain. Minden ízében vallásos színezetű volt ez; helyet kell ennek foglalni a tiszántuli egyházkerület szellemi organumában. Igazán nem rajtunk mult, hogy eddig is késtünk ennek közlésével. Vartunk az ünnepélyen szerepelt egyének között: *Dóczi Imrének*, a tiszántuli ref. középiskolák érdemes fel-

ügyelőjének remek beszédére; de sokszoros utánjárásunk mellett sem sikerült hozzájutnunk ehhez. Milyen kár pedig, hogy e szép beszédet, mely magával ragadott mindnyájunkat, nem közölhetjük le itt. Valóságos veszteségnek tartom ezt protestáns tanügyünkre nézve is.

Az ünnepély bevezető része, szokás szerint, Istenházában hálaadó istenitisztelettel kezdődött, ahol a békésbányai egyházmegye fáradhatatlan tevékenységű esperese, *Domby Lajos* gyulai ref. lelkipásztor áhitatos imában emelte fel mindnyájunknak lelkét az Örökkévalóhoz, áldást kérve e kulturális intézet jövő felvirágzására.

Az ünnepély folytatása a főgymnázium új épületében történt meg, melynek ajtajánál az ifjuság a 233. dicséret 8. versének eléneklésével fogadott bennünket. Innen vonultunk fel a szép és tágas díszterembe, mely azonban ezuttal szűk volt az ünneplő közönség befogadására.

Itt is imával kezdődött az ünnepély. *Kecskeméti Ferencz* a békési református egyház képzelt, népszerű lelkipásztora ragadt magával magasabb régiókba bennünket, amely után következett az a szép, magvas s vallásos tartalmu megnyitó beszéd, melyet ő mint az igazgatótanács elnöke, szabadon adott elő. Alább egész terjedelmében közöljük e beszédet, mint értékes gyöngyét az ünnepélynek.

Az elnöki megnyitó beszéd után jött a *Dóczi Imre* üdvözlő beszéde, aki a távollevő agg püspök nevében és megbízásából szolt olyan hangon és olyan szellemben, amely magával ragadott bennünket és erősítette református felekezeti öntudatunkat.

Majd dr. *Varga Bálint* budapesti ref. főgymnáziumi tanár a testvér egyházkerület kebeléből hozta el tanártársainak szívélyes, meleg üdvözlését.

Domby Lajos esperes pedig a békésbányai egyházmegye nevében üdvözölte az intézetnek lelkes és buzgó vezetőit.

Ezután jött egy karének Beethowentől, mely kiváló darabnak nehézségeivel a főgymnáziumi ifjusági énekkar igen könnyen birkózott meg.

Ez ének elhangzása után *Osváth Ferencz* a békési főgymnázium derek igazgatója olvasta fel az építés történetét, megkapó vonásokban ecsetelvén ama nehéz küzdelmeket, melyeket a vezetőségnek áténnie kellett, míg a szép és tetszős stílu épület rendeltetésének átadható lett.

Nem lett volna teljes a mi ünnepélyünk, ha e kiváló beszédek sorát a himnusz eléneklésével nem fejeztük volna be.

A komoly munka után jött most az ünnepélynek vidám része is. Az új épületben gazdag villásreggeli várt bennünket, ahonnan, alaposan delektálva magunkat, a bérház nagytermében tartott közebedre mentünk el, ahol az izletes és magyaros ebédet szebbnél-szebb pohárköszöntők fűszerezték. Ősi magyar virtus már ez! Ha meleg vendégszeretettel fogadtak bennünket, mi sem akartunk adósak maradni megköszönni ezt.

Este pedig hangverseny és táncmulatság volt a bérház nagy-termében, amely azonban nem nekünk öregeknek, hanem, főként az utóbbi része, a boldog ifjuságnak nyújtott örömet és élvezetet.

Igy fejeződött be e szép ünnepély, melyet most már, mint fentebb is jeleztük, *Kecskeméti Ferencz* igazgatótanács elnök megnyitó beszédével rekesztünk be.

E szép beszéd — egész terjedelmében — ekként hangzik:

„Tisztelt közönség! A békési ref. egyház s Békés

város közönsége nem mindennapi ünnepélyt ül ma. Főgymnáziuma teljesen elkészülte alkalmából ül örömmel ünnepet. S mint az Idvezítő hívogatta hajdan szolgálai által a vendégeket ama királyi lakomára, mondván: „Jertek el, mert immár mindenek elkészítették” — közel és távolból mi is vendégeket hívtunk; meghívtuk a tanügy lelkes barátait és képviselőit, hogy ünnepeljenek velünk, mondván: „Jertek el, mert immár mindenek elkészítették.”

Most már mi is elmondhatjuk Isten jóvoltából, hogy immár mindenek elkészítették. Nehány héttel ezelőtt elfoglaltuk már ez intézetet, a tudományok műzsái beleköltöztek, szállást vettek benne. De csak most mondhatjuk el, hogy immár mindenek elkészítették, az épület teljesen készen van. Hosszu, tiz esztendei fáradozás eredménye ez. És ennek az eredménynek érdeme első sorban a békési református egyház előjáróságát illeti meg; amely egyház századok óta áldoz a közművelődés oltárán, a lelkiélet gondozásán kívül felkarolva a nevelés magasabb ügyét is. A protestantizmus természetében fekszik a tudományok felkarolása, a tudományos intézetek alkotása és fejlesztése. És ez a szellem, a tudományok, alsóbb és felsőbb tanintézetek ápolásának szelleme, fenmaradt ebben az egyházban is. S ez egyház és ennek előjárósága csak az ősök szelleméhez való hűségge járt el most is, midőn a választott idők nagyobb követeléseinek megfelelően fejlesztette tanintézetét, újabb áldozatot hozva a nevelésügynek oltárára. Volt ugyan némi nehézség és fennakadás egy ponton, de ez, sem a szűkkeblűség, sem nem a tanügy iránti érzéketlenség kifolyása és megnyilatkozása volt, hanem anyagi nehézségek feletti aggodalom szüleménye s inkább ekonomikus tekintetéből származott.

De osztozik az egyházzal az eredmény érdemében Békés város nemes közönsége, az adózó közönség s a község előjárósága is, mely mindenkor melegen támogatta az egyházat a tanügy fejlesztése terén. Az eredmény oroszlanrészre azonban az államé, s azoké, akiknek kezébe az ország tanügye van letéve, mely hatalmas kézzel mozdította elő ezt az eredményt. De a hála mindennekfelett azt illeti, a ki iránt való hála-ból Sámuel próféta követ állított fel Mispa és SÉN között és azt írta reá: „Eben ha ézer,” azaz „indedig segítségül volt nekünk az Ur!”

„Immár mindenek elkészítették” tehát. Készen van a hajlék a tudomány számára. A tudományok művelése, a közművelődés előmozdítása ennek az intézetnek célja. I-ső Napoleon mondotta azt, hogy a sajtó az 5. nagyhatalmasság. Ezt én általában a tudományra vonatkoztatom. A tudomány nagy hatalom. Ezt a hatalmat kívánja az intézet a magyar nép kezébe adni és abban megtartani.

Hogyha a világban körülnézünk, azt látjuk, hogy a legműveltebb nemzetek vezetnek. A tudomány és műveltség tehát világhatalom. A magyar faj kezében is ez legyen a fegyver, a nagy hatalom. Régen a kard volt ez a hatalom. Szükség lehet még a régi vitézségre is a haza és nemzet jogainak védelmében. De szükség van a tudományra, a műveltségre is. Éppen ez adja meg a fölényt a magyar fajnak ebben a hazában. S akik a fegyvert olyan vitézül forgatták, nem hanyagolhatják el ezt a modern fegyvert: a tudományt sem! Hazánknak, nemzetünknek teszünk akkor igazán szolgálatot, mikor a tudományos intézeteket felkaroljuk és fejlesztjük.

De ez az intézet az egyház, a protestantizmus szolgálatára is van hivatva. A protestantizmus nem félt

sohasem a tudománytól, sőt legjobb fegyvertársának tekintette s uttörője, zászlóvivője volt annak. Ilyennek tekintette tudományos intézeteit a protestantizmus eleitől fogva s ezért áldozott annyit értük. Mint a pelikánról mondják, hogy önnön vérével táplálja fiait. Arra van hivatva ez az intézet is, hogy a protestantizmus védvára és fegyvertársa legyen; amely protestantizmus a tudománynak, a felvilágosodásnak, a lelkiismereti szabadságnak zászlóvivője volt és erős bástyája, még Pázmán Péter beismerése szerint is, a haza alkotmányának.

De vessük be mélyen emlékezetünkbe azt is, hogy a protestantizmusnak fundamentuma: az evangélium, szegletköve: a Jézus Krisztus. Minden más alap bizonytalan és tartósságot nélkülöző. Egy protestáns intézetnek, mely erényre, a műveltség koronájára s jellemziládságra akar nevelni, Krisztus az *egyedüli* szilárd alapja. Állítsuk ifjainkat erre a köre életök reggelén, hogy, mint az ősök, bátran nézzenek szembe az élet nehézségeivel s a legkeményebb küzdelmekkel, a megpróbáltatások forrását kibírják s sziklazilárd reményök legyen a győzelem, a siker felől, erősek legyenek a türebben, reménységben.

Nem kételkedünk benne, hogy az ebben működő tanárok tudni fogják ezután is, hogy ők nemcsak a tudománynak apostolai, hanem az egyház Apollósai, tanítói is s az egyház nagy céljainak, feladatainak munkálásában is támaszt, segédkezet nyújtanak. Ha tekintik az egyház múltját, és ha tekintik jelenét s megtekinthetik *mivé* tette a protestantizmus a nemzeteket; hogy a protestáns nemzetek a legéletképesebbek, az *első* a népek sorában, s hatalom és tekintélyben legelől állanak: büszkeséggel állhatnak meg ez egyház szolgálataiban.

De ez intézettől azt is várjuk, hogy *hazafias* szellemen neveli az ifjakat, mint a református tanintézetek mindég tették. Ezt a mi iskoláink jobban tették eddig s teszik ma is, mint magok az állami iskolák. Mi tanítjuk és taníthatjuk az igazságot semmi által nem feszélyeztetve. S ha egyéb nem, már ez magában véve létjogosultságot ad a református gimnáziumoknak. Már ezért is örülnünk kell annak, hogy protestáns iskolák állanak fenn. És ha a nép ezt tudná és értené, bizonyára jobban lelkesülne a protestáns tanintézetekért.

Készen van tehát a hajlék, a tudományok hajléka, Békés város disze, dicsősége. Ez a város ennek a vármegyének legrégebb városa. A XIV. században ez volt a megye székhelye, legjelentékenyebb városa. Erről vette nevét is a vármegye. Ez az intézet, reméljük, nagy mértékben hozzá fog járulni ahhoz, hogy e város ne csak eddigi jelentőségét megtartsa, hanem ahhoz is, hogy *régi* jelentőségére emelkedjék. Reméljük, hogyha még most nem éri is el növendékeink száma a szomszédos intézetekét, de el fogja érni azt. A szülők fel fogják ismerni ennek előnyét és sietni fognak kiaknázni ezt a kincs bányát, a haza javára, a magyar faj érdekében is. Reméljük, hogy ebből jeles hazafiak, jó protestánsok s a nép igazi barátai fognak kikerülni, kik az egyház és a nemzet nem köznapi gondolkozásu nagyjainak példáját tartják szemük előtt, s azok nemes példáját fogják követni, magokban megvalósítani, s e várost nagygyá teendik.

A szülőknek, az ifjaknak hangoztatjuk tehát az Ildvezítő szavait: „Jertek el, mert immár mindenek elkészítettetek!”

Méltó tehát ünnepelnünk ez intézet elkészültét. S a kik ezen ünnepélyünkben részt venni, ennek jelentő-

ségét emelni hozzánk eljöttek, azokat szívesen üdvözljük - köszönetünket fejezzük ezért ki.

Üdvözlöm azért az egyházkerület képviselőit, kik ős püspökünk képében jelentek meg, ki 88. évében nem tehette ki magát az idő viszontagságainak s e feltett sajnálkozását fejezve ki, Istennek legjobb áldását kéri intézetünkre.

Üdvözlöm az egyházmegye vezérférfait, azok között *első* helyen az e. megye esperesét, ki ünnepélyünkön személyes szereplésével is részt vett s ajánlom ez intézetet jóakaratu figyelmökbe továbbra is.

Üdvözlöm a szomszéd és rokon tanintézetek képviselőit s mindazokat, akik velünk örülni s ünnepelni eljöttek. Isten hozta önöket! Ünnepeljenek velünk és mondják a református egyház egyik élő tudósával és dicsekedésével Nt. *Balogh Ferencz* debreceni főiskolai theol. tanárral együtt, a ki nem jöhetvén el személyesen, levélben fejezte ki jó kívánatait mondván: „Virágozzék fel ez az intézet s legyen Békésnek régi múltjához szép jövője!”

Tudósító.

Emlék-beszéd.

(A máramarosszigeti liceum igazgatótanácsa, a liceum egyik boldogemlékü alapítójának néhai *Armós Balint*nak az arcképét megfestetvén, — e kép leleplezése alkalmából 1903. október 31-ikén ünnepélyt rendezett s ekkor tartotta *Dr. Kun Béla* jogtanár a következő emlékbeszédet:)*

„Mélyen tisztelt Igazgató Tanács!”

A reformáció, melynek emlékét épp a mai nap ünnepeljük, különösen két okból rendkívül fontos nemcsak az egyház, de általán az emberi társadalom történetében. Egyrészt azért, mert alapelvül tüzvé a ki a szellemi világosságot, különös sulyt helyezett az oktatásügyre, iskolákat alapított s azokat minden erejét megfeszítve s minden vészszel szembeszállva igyekezett fenntartani. Másrészt azért, mert összhangba hozta a nemzeti érzést a vallásos érzülettel s az egyházzal szorosan hozzákapcsolta, az egyház igazgatásának részesévé tette az addig ugynevezett laikus elemet is, a melynek azelőtt sok századon át egyáltalán nem adott mód befolyást gyakorolhatni az egyház ügyeinek intézésére s a melynek, — még ha alkalom nyílt volna is — ahoz tán kedve sem lett volna, mert az egyházat nem egyszer volt kénytelen szemközt találni szeretett hazájával.

Sokszor halljuk azt, hogy a felvilágosodás nincs előnyére az egyháziasságnak. A protestantizmus története nem ezt bizonyítja. A protestantizmus az által, hogy az egyház szolgálatába vonja az összes híveket, ébren tudja tartani az egyház iránti érdeklődést és, ha tán a vallásos buzgóság nem éri is el mindenütt azt a fokot nálunk, mint más egyházaknál, de maga az egyház iránti szeretet bizonyára nagyobb és atalánosabb.

Az egyház iránt való ez a szeretet teszi erthe-tővé azt, hogy a protestáns egyházak olyan sok iskolát tudnak fenntartani ott is, hol — mint hazánkban — sok időn át nem részesültek semmi állami támogatásban s egyedül híveik aldozat-késztségére voltak utalva. Mert a protestáns egyháznak mindig és mindenütt vol-

* Reánk debreceniekre ugy ez az ünnepély, mint maga az emlékbeszéd különösen érdekes; mert néhai *Armós Balint* debreceni ügyvéd volt; itt élt közöttünk s neve jól ismert az egész tiszántúli egyházkerületben. Tett ő alapítványt a debreceni főiskolának is és pedig sokkal nagyobb, mint a máramarosszigeti liceumnak; hát vajjon minálunk emlékezik-e még reá valaki?... Szerk.

tak hű fiait, leányait, kik felismerve szeretett egyházunknak az iskolákban rejlő nagy erejét, vagyonokat áldoztak a protestáns oktatásügy céljaira. E terem felait is ékesítik oly kegyes jöltevők arcképei, kik magyar református egyházunk tanintézetét, köztük lyceumunkat jelentékeny alapítványokban részesítették. Itt látjuk gróf Butler Jánost, ki főiskolánkban az első jogi tanszéket alapította, Páloczi Horvát Mariát, ki iskolai célokra adományozott nagy vagyonából tekintélyes részt juttatott tanintézetünknek és immár — akiről ezuttal megemlékezni kedves kötelességem: itt látjuk Armós Balintot is.

* * *

Nem túlzás, nem az éppen ünnepeletnek oktan dicsérete, a mikor azt mondom, hogy Armós Balintban olyan példánykepet látok, a kinek követését méltán lehet kitűzni minden fiatal ember elé. Hiszen a társadalomnak, hazának, egyháznak nemcsak kiemelkedő, rendkívüli nagyságokra van szüksége, hanem első sorban minél nagyobb számmal olyan emberekre, a kik kötelességeiket minden irányban teljesítve becsületesen, jól, s a közre hasznosan elnek, Armós Balint pedig e tekintetben méltó példakép.

Jó ember volt ő, — a szívemességnek ritka fokával megáldva. Édes anyját korán, mint 7 éves gyermek elvesztette. Hazasságot sohasem kötött. Kis gyermek kora óta sohasem érezte a családi élet melegét. Szíve még sem hűlt ki. Nem volt mellette nő, kinek szelíd lelkülete felfogja és tolmácsolja a szeretet isteni szozatát. Ő mégis megértette azt. Megható volt látni a tisztas terfiak azon köret, melyben naponként megjelent, — mennyi figyelemmel mennyi gyöngédséggel vettek körül egymást e tiszteletreméltó barátok. Sok helyt a családban nem lehet tapasztalni annyi szeretetet. Szíve jóságának fényes bizonyítéka vegrendelete, melyben vagyonának jelentékeny részét azzal az indokolással juttatta az iskolának, hogy a szegény tanulók sorsának könnyítéséhez hozzájárulni s közzülök legalább egy vagy kettőnek lehetővé kívánta tenni azt, hogy a tanulói pályát kevesebb küzdelemmel és kevesebb nélkülözések közt futhassa meg, mint annak idején ő volt kénytelen.

Böles ember is volt. A mai korban oly divatos betegség, az anyagiak mértéktelen szeretete nem ragadta el. Munkája árán — mint ügyvéd tisztas vagyont szerzett, de megmaradt az arany középszernél s azt ajánlja másoknak is. A könnyen szerzett vagyon — mondja végrendeletében — nem mindig válik javukra, sőt gyakran éppen romlásukra szolgál azoknak, kik ahhoz minden fáradság nélkül jutottak. Mily jól esik e szavakat olvasni ma, a mikor legtöbbször a legnagyobb boldogságot a bármily uton elért anyagi jólétben keresik.

Szerette hazáját. Nem lármás szavakkal mint azt sokan teszik, hanem csöndes kitartó, becsületes munkálkodással. Ifju korában ott volt ő is a csudálatos ifjuseregben, fegyverrel küzdve a haza szabadságáért. De hogy elmúltak a viharos idők, nem állt ki a forumra mutogatni a kapott sebeket. Ugy fogta fel: kötelességet teljesített akkor is és a kötelességek pontos, az idők járása által kívánt módon teljesítésében, áll az igazi hazaszeretet.

Szerette egyházát. Annak szolgálatában töltötte el élte munkásságának javarészét. Előbb a debreceni egyház jegyzője, majd egyházmegyei főjegyző, legutóbb Egyházkerületünk tanácsbírája volt. Mindegyik tisztsé-

gében lelkesen, önzetlenül igyekezett egyháza javát munkálni. Élete végén — hetvenöt éves magas kort ért — már kizárólag egyházi ügyekkel foglalkozott s teljes erejével támogatót minden ügyet, melyet legjobb belátása szerint az egyház és iskola javára, előmozdítására alkalmasnak ítelt.

Nem utolsó erény, de legvégül hagyom, épp azért, mert sajnós, éppen nem mindennapi: hálás lelkű volt. „Egyedül az iskolának köszönhetem — mondja végrendeletében — mindazt a mivel bírok, minélfogva mint egy erkölcsi kötelességemnek érzem, hogy enek viszonzásául én is az iskolákról hálásan megemlékezzem.“ Tanítványi hálája különösen a mi Lyceumunk részére tett hagyományában szembeötlő. Igaz, hogy a debreceni főiskolának sokkal nagyobb összeget juttatott. Amannak viszonyait a legközvetlenebb tapasztalásból ismerte. Huzamosabb időn át volt annak tanítványa, majd különböző egyházi tisztségeiben egy hosszú életen át nyílt alkalma annak ügyeivel foglalkozni. Míg a mi szerény tanintézetünknek csak rövid ideig, mint jogtanuló volt növendéke. Ennek állapotairól később már csak halomból tudott. Nem volt alkalma közvetlen tapasztalás útján meggyőződni sem arról a nemzeti szempontokból is nagy jelentőségű munkásságról, melyet e tanintézet kivált az utóbbi évtizedben fokozott erővel kifejt; sem másrészt arról a szegénységről, melylyel intézetünk küzdeni kénytelen, mégsem engedte a tanítványi hálát és kegyelet, hogy erről az iskoláról megfeledkezzen.

A háláért hálával fizetünk. Kegyeletes szívvel gondolunk a nemes lelkű alapítóra, kegyeletes szívvel tekintünk most elkészült arcképére. Hadd álljon itt ez arckép s szolgáljon példaképül az ifjuságnak, hogy munkás, becsületes életet élve, soha meg ne feledkezzen az őt nevelő iskoláról. De szolgáljon buzdításul nekünk, tanároknak is. Armós Balint azért emlékezett meg hálásan lyceumunkról, mert — a végrendelet szavai szerint — igen kitűnő tanár alatt végezte a jogot. Igyekezzünk azon, hogy a mi tanítványaink is így gondolhassanak vissza reánk s akkor — hiszem — nem marad követés nélkül az Armós Balint példája kinek emléke sokáig éljen közöttünk.“

Október 31-ike Karcagon.

A reformáció megkezdődésének évfordulati emléknappját Karcagon a következőleg ünnepelték meg. Alkalmi istentisztelet volt a templomban délelőtt 9 órakor. Lelkészi szolgálatot teljesített Fazekas Gyula gimnáziumi vallás tanár. Jelen voltak a városi előjáróság református tagjai, a gimnázium tanárai s tanulói, a polgári leányiskola tanárnői s tanulói, a népiskola tanítói, tanító-női s mindkét nembeli tanulói, stb. stb. Istentisztelet után alkalmi ünnepély volt a gimnáziumban.

1. A XXV. zsoltárt énekelte az ifjusági énekhar:
2. Nagy Vincze „Bethlen Gabor emlékezete“ című költeményét szavalta Szilágyi Imre gimnáziumi tanuló.
3. „A reformáció és a nemzeti küzdelmek 1647-ig“ címen felolvasást tartott Garzó György gimnáziumi tanár.
4. Tompa Mihály „Isten akarata“ című költeményét szavalta Zelovics Kálmán.
5. Luther-énekét előadta az ifjusági énekhar.

Délben a „Városi Szegényház“ emeleti nagy termében a „Kis Tükör Olvasók Évangéliumi Egyesülete“ ünnepélyt és szeretet-vendégséget rendezett a szegénysorsu iskolás gyermekek számára. Az ünnepélyen alkalmi beszédet mondott Mocsáry László népiskolai

tanító, a „Karcag és Vidéke“ munkatársa. A szeretet vendégség pedig — melyben a szegénysorsu gyermekek kivül résztvehettek a módosabbak is, ha 30 fillérrel megszegényítették magukat — így folyt le:

1. Imádkozott (ételelőtti imádságot) egy iskolás gyermek.

2. Étkezés következett.

3. Párbeszédes költeményt adott elő (Kun Józseftől) két iskolás fiú: *Mándoky* Lajos és *Mándoky* Sándor.

4. Tészta-evés következett („sulyom-tészta.“)

5. „Sok picinyke vízcepp tengert is betölt . . .“ kezdetű költeményt szavalta (a „Gyermek Lant“-ból) egy iskolás leány: *Dobray* Eszti.

6. Gyümölcs-evés következett. (alma.)

7. Szaboleska Mihálynak „Csak imádkozatok édes kis fiaim . . .“ kezdetű költeményét szavalta *Bezdédi Kiss* Sándor egyesületi jegyző.

8. Alkalmi ajándékképpen egy-egy kis könyvecskét kaptak a gyermekek (összesen ugy százhetvenen.)

9. Rövid bibliai részletet (Csel. 7: 59. 60.) olvasott fel s ennek alapján gyermeki felfogáshoz alkalmazott magvas szabadelőadást tartott *István vértanúról*. „ki imádkozik vala“ *Nádasdy* József, egyesületi titkár.

10. Imádkozott (étel utáni imádságot) egy iskolás gyermek.

Valósággal örömnappja volt ez a karcagi iskolák szegénysorsu tanulóinak s nem is lehetne ennél célravezetőbb módot találni arra nézve, hogy az október 31-iki nagy nap emlékeztetéssé tétele által mintegy belenevelődjék már a gyermeki szívekbe az evangéliumi öntudat!

Délután 3 óraker — istenisztelet végeztével — ugyanazon helyen alkalmi ünnepély és szeretet-vendégség volt felnőttek számára, mit szintén a „Kis Tükör Olvasók Evangéliumi Egyesülete“ rendezett. Az ünnepély, melyen bárki is részt vehetett így folyt le: — mindenek előtt bevezetéképpen alkalmi megnyitó beszédet mondott *Czina* János egyháztanács tag, az egyesület ügyvezető elnöke; mit követett:

1. A „Jövel Szent Lélek Uristen!“ kezdetű dicséret eléneklése.

2. Imádkozott az egyesületi titkár.

3. Miklós Elemér alkalmi költeményét szavalta *Bezdédi Kiss* Sándor, az egyesület jegyzője.

4. Felolvasást tartott *Széki* Ákos (Debrecenből.)

5. Nagy Vinczének „A reformáció emlékezete“ című költeményét szavalta *Puskás* István magyar-almási tanító.

6. „Disputa a Reformáció korából“ című párbeszédes költeményt adott elő *Bezdédi Kiss* Sándor és *Nádasdy* József.

7. Jámbor Lajos „Ősi hitnek ősi lángja lobogj fel még egyszer! . . .“ kezdetű költeményét szavalta *Dobray* János ipartestületi jegyző, az egyesület könyvtárosa.

8. Bibliai részletet (Róm. 13: 1—10.) olvasott fel az egyesület titkára.

9. Imádkozott *Kádár* Imre városi számvevő, az egyesület választmányi tagja.

10. „Te benned biztunk eleitől fogva . . .“ kezdetű zsoltárt énekelték az egész közönség . . . Végül az egyesületi titkár — mint rendesen szokás — felhívta a jelenvoltak figyelmét a templom szorgalmas látogatására s az urvacsorával való élésre. Ugyanekkor jelentette, hogy alkalmas helyiség hiányában az evangéliumi felolvasó összejövetelek sorozatát a vezetőség

rendes időben nem kezdheti meg s kérte az érdekelteket, hogy addig is mig kedvezőbb értesítést kaphatnak, sziveskedjenek türelemmel várni . . . Mint minden évben, ugy az idén is szépen és jól sikerült ez az ünnepély. Képviseletileg jelen volt a városi előljáróság (Köztük Dr. *Szentesi Tóth* Kálmán polgármester, *Szécsy* János jegyző, a „Nagy Kunság“ felelős szerkesztője, *Kovács* Lajos és *Sallai* János városi tanácsnok, stb.) továbbá a tanári kar s tanítói testület . . . A Karcagon megjelenő hetilapok tanúsága szerint az egyesület munkálkodása a hiterősítés és öntudat fejlesztés tekintetében még mindig áldásosnak bizonyult.

Az ünnepélyt követő szeretet-vendégség, — melyen a városi szegényeken s hivatalos vendégeken kivül azok vehettek részt, kik 60 fillérrel megszegényítették magukat, — a következőleg folyt le:

1. Imádkozott az egyesület titkára.

2. Étkezés következett; — étkezés után a következő szavaltatok előtt felolvasta a titkár *Tarsolyné, Nyiri Zsuzsánna* „Üdvözet a távolból“ című költeményét, ki haláleset miatt nem jelenhetett meg s így módon segítette elő a vendégség sikerét.

3. Szaboleska Mihálynak a szeretetről szóló „Hegyi beszéd“ című költeményét szavalta *Bezdédi Kiss* Sándor.

4. *Dombv* Béla „Látogatás“ című párbeszédes költeményét előadta *Koppermann* Róza és *Puskás* Zsuzsika.

5. *Sántha* Károlynak „Maradj velem a sirig édes szent érzélem! . . .“ kezdetű költeményét szavalta *Kállay* Erzsébet.

6. Tészta-evés következett („sulyom-tészta“ s „hályas-tészta.“)

7. Kecskeméti Ferencz „Szemét gereblye“ című költeményét szavalta *Mándoky* Kálmán gimnáziumi tanuló.

8. „Bennett János feltámadása“ című angolból fordított vidám hangulatu elbeszélést felolvasta az egyesület jegyzője.

9. *Forgács* Endrének „A szaladó lélek“ című nagy derűtséget keltő költeményét szavalta *Nádasdy* József.

10. Gyümölcs-evés következett (alma és szőlő.)

11. Szaboleska Mihály „Őszi rózsa“ című költeményét szavalta *Szilágyi* Mariska.

12. *Tarsolyné, Nyiri Zsuzsánna* „Zöld lombu rózsatön fehér rózsabimbó, ne nyíljál ki soha! . . .“ kezdetű költeményét felolvasta az egyesület titkára.

13. „Kit apáink hódolattal imádtak . . .“ kezdetű saját költeményét felolvasó-szavallással előadta *Kádár* Imre, a „Lelki Vigasz“ és „Siralmas Ház“ énekes könyvek szerzője.

14. Bibliai részletet (I. Kor. 13: 1—13.) olvasott fel *Nádasdy* József.

15. Imádkozott az egyesület titkára.

16. „Isten áldd meg a magyart! . . .“ fennállva énekelték az összes jelenlévők . . . Nem valami sokan voltak jelen (mindössze tán másfél százan), de a kik ott voltak, azok mindnyájan nagyon jól érezték magukat; — csak az nem érezheti jól magát ilyen helyen, a kinek szívében nincsen ott a krisztusi szeretet! . . . Többen nem voltak jelen, a kiknek, — karcagi kifejezés szerint „ott kellett volna lenni.“ De jelen volt a Krisztus. Az Ő jelenléte pedig mindent kárpótol! . . . Megemlítésre méltó, hogy e vendégségben nem volt bor, hanem ellenkezőleg az elején és végén imádkozás volt, közbe meg biblia olvasás is. Mind a mellett de-

rültség, vidámság, jó kedv, — igazi keresztyén öröm uralkodott! . . . A jelen voltak feledhetetlen kedves emlékekkel távoztak el s egyre mondogták: „nem is hittük volna!“ t. i. hogy ilyenbe lesz részök és hogy: „többször is kék ilyen!“ „csinaljanak másszor is! . . .“ Figyelmet érdemel az is, hogy a „Városi Szegényház“ lakói, kik ezelőtt koldulásból — az előtt meg Isten tudja miből! — tengették életüket, együtt ültek a főasztal mellett a vendégség legelőkelőbbjeivel: a szegény — öreg emberek egy sorba' voltak egyik oldalon a városi előjárókkal, a szegény — öreg asszonyok pedig szintén egy sorba' a másik oldalon a város viruló hajadonjaival! . . . A vendégség szegény segélyezési célokra több mint 70 koronát jövedelmezett.

Tudósttó.

IRODALOM.

„**Protestáns Pap.**“ Ennek az értékes folyóiratnak két száma fekszik előttünk. Lapunknak nagyon is igénybe vett szük tere nem engedi meg, hogy bővebben ismeressük ennek közleményeit s így csakis vázlatosan emlékezhetünk meg azokról.

A 9. számban az egyik szerkesztő *Lágler Sándor: a lutheránus egyház perikopáiról* értekezvén, nagyon határozatlan módon bánik el e kérdéssel. Részben elítéli ennek szigorú használatát, részben pedig helyesli azt. Pedig éppen az olyan eseteket tekintve, amiről Lágler is megemlékezik, midőn p. o. gyámintézetű istenítisztelet alkalmával az alapige bevezetés ez: „a környülméletkezés nem használ semmit“ — teljes joggal mondhatjuk a lutheránus atyafiak egész perikoparendszerére: „delendum esse censeo!“ Az nem ok e rendszernek fentartására hogy: „az evangéliumi perikopák könnyebben érthetők, könnyebben magyarázhatók és alkalmasabbak „épületes beszédek készítésére.“ Hiszen ki korlátozza a lelkipásztori szabadságot, hogy az igehirdető az evangéliomoknak azon részeiből vegye fel az alapigéket, amelyek a Krisztus remek példázatait tárgyalják? „Mi szabadságra hivatattunk!“ Hadd legyen azért meg a lelkipásztornak az a szabadsága, hogy mindég az ünnepnap jelentőségéhez mért, legalkalmasabb alapigét válassza.

Ezután reformációi emlékűnnapra írott beszéd következik: Lisco után *Rédei Károly* ev. papnak t. llá-ból, mely éppen „az evangéliumi szabadság“-ról elmélkedik. Szép és ez ünnep jelentőségéhez méltó beszéd ez.

Nem nyilatkozhatunk ilyen kedvezően *Munkádi Lajos* ev. papnak Peld. XIX: 18—19. versei felett írott beszédéről, mely a *nevelésről* szól. Szin elen, kevés, majdnem semmi evangéliumi sóval fűszerezett beszéd ez. Már pedig ne hagyjuk ki a számításból, hogy a mi keresztyén nevelésünk rendszerének Alfája és Omegája csakis a Krisztus lehet. Ő maga is hívta egykor a gyermekeket magához. Hozzá vezessük azért mi is a mi kicsinyeinket.

A 10. számban *Lágler* szerkesztőtárs a: *munkamegváltás és egyházmegyei papi szövetezetről* értekezik. Az előbbinnek teljes eltörlését, az utóbbinak pedig gyors életbeléptetését óhajtja. Mi is egyetértünk vele; de eltörlendőnek tartunk atalábanvéve minden természetbeni fizetést is. A magyar protestáns egyház valóságos szegényfoltja ez, amely az életben számanélküli keserűségnek s áldatlan huzalkodásoknak szo-

kott kuforrása lenni. Mikor is jó el már az időnek ama teljessége, a midőn, az arra hivatott tényezők, megmentenek bennünket a fizetésnek e lealázó, sokszor keserű, sokszor pedig nagyon piszkos nemétől? A ref. lelkészikárnak nem kellene a legközelebbi zsinatra olyan jelöltre szavazni, akiről tudjuk azt, hogy nem pártolja ez igazságtalan és undok fizetési módnak a megszüntetését.

Igen érdekes beszédet közöl e füzetben Talmage után *Csulak Zsigmond*: „A bolondok társasága“-ról, elmésen aposztrofálva, hogy kiktől kell örizkedni a keresztyén embernek ez életben.

Péchy Árpád brassói ev. ref. pap egy orgonaszentelési beszédet közöl, mely nemesak vallásos színezeténél, de hazafias tartalmánál fogva is értékes, szép beszéd. Ott, ama végvidéken valóban szükség is van ilyen emelkedett szellemű, hazafias beszédekre.

Küselly Tündére. Vettük és szíves készséggel ismertetjük a békésbányai egyházmegye nagybuzgalmu esperesének *Domby Lajosnak* is egy „*Küselly Tündére*“ című elbeszélését, mely a folyó évben Gyulán a Dobay János könyvnyomdájában jelent meg. A kies, szép Erdély egyik kicsiny falujában játszik e történetke, mely közvetlen melegségével bilineseli le az olvasó lelkét. Igazán bámulatos az a tevékenység, amit Domby Lajos kifejt. Nemesak közmegelegedésre és közszereteten állva kormányoz egy óriásilag nagy egyházmegyét, hanem még e mellett, mint író, a tollat is sikerrel forgatja. Jóleső érzéssel s örömmel jelezzük itt ezt.

— k.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tanári székfoglalás és beiktatás a debreceni kollégiumban.** Folyó hó 14-én tartotta meg az ujonnan szervezett főgymnasiumi történelmi katedrára megvalasztott tanár, *Dr. Szabó Márton* székfoglalóját a főiskola dísztermében. Jelen voltak főtiszt, és méltóságos egyházkerületi elnökségen kívül az összes tanári karok és a főiskola növendékei. A szép és igen érdekes székfoglaló közlését ma kezdjük meg tárca rovatunkban. Felhívjuk e szép tanulmányra lapunk olvasói figyelmét. Itt csak annyit említünk meg meg, hogy, bár gymnasiumi tanár székfoglalójáról van szó, igen kellemesen lepett meg bennünket az az egyházaért lelkesedő hang és zamat, mely az új és derék tanár felolvasásán előmlött. Ezen az emberen nemesak az a „character indelebilis“ látszik meg, melyet a debreceni kollegium növendékeire rá szokott nyomni. — hanem, hanemha nem esalatkozunk; meglátszik az is, hogy *Dr. Szabó Márton* valamikor egyideig éppen debreceni theologus is volt. Mi már egy alkalommal kifejezést adtunk lapunkban azon óhajunknak, hogy visszatérve a kltünően bevált ősi szokáshoz, a *menyiben ez kivihető*, mindíg növendékeink közzül válasszuk ki jövő tanárainkat s magunk küldjük azokat az egyetemre s magunk gondoskodjunk szakszerű kiképeztesökről. Ezt az óhajunkat most ismét megújítjuk, mert bizonyos az, hogy így a setétben soha nem fogunk ugrani. Egyébiránt a beiktatás napja ősi szokás szerint társas vacsorával végződött a „Bikában,“ a hol mindenkit kellemesen lepett meg, hogy a debreceni különböző összes tanintézetek új igazgatóin és képviselőin kívül megjelent debrecen új papja is: *Szele György*.

— **A kálvinista pap a magyarság szolgálatában.** Régi dolog, hogy a kálvinista pap nemcsak az evangéliumnak, hanem a magyarságnak is lelkes apostola. Ha Erdélyben 200 esztendővel ezelőtt apáink kálvinista missiókat szerveztek volna, — bizonytalán mondjuk, hogy azok a sokat emlegetett harangok nem némultak volna ott el s nem vegyült volna annyi ősmagyar név a nemzetiségű nevek lajstromába. Nálunk magyarnak lenni s kálvinistának lenni: kongruens fogalmak s fehér holló számban menő ritka eset az, hogy az a pap, ki a kálvinizmus evangéliumának a hirdetésére vállalkozott, egyszersmind a magyarság evangéliumának a hirdetésére is elkötelezve ne érezné magát. S örömmel látjuk, hogy a mi papjaink eme jó tulajdonságukat túl a tengeren is megtartják s azon vannak, hogy azok, a kiket sorsuk oda vetett, maradjanak meg kálvinistáknak; de jó magyaroknak is. Ime a mi ifjainknak egyike *Nánássy Lajos*, mint hozzánk napokkal ezelőtt megírta, — október hó 11-én tartotta meg beköszönő beszédét *Chicagóban* s az „Amerikai Magyar Reformátusok Lapja” november 5-iki s éppen e sorok írásakor érkezett számában már a következő felhívást teszi közzé: „A so chicagói ref. magyar templomban minden Vasárnap d. e. 10 órakor és minden szerdán este 8 órakor tartok istenítiszteletet. Vasárnap reggel 9—10-ig vasárnapi iskola, — d. u. 3—4-ig a gyermekek számára énektanítás leendő. A so chicagói ref. magyar iskolában minden szombat délelőtt 9—11-ig, — d. u. 2—4-ig *magyar olvasásra, írásra, nyelvtanra és történelemre tanítom a jelentkező gyermekeket.* Nánási Lajos ref. lelkész. 8504. Superior Ave South Chicago Ill.” Mikor pár hónappal ezelőtt ez a fiatal ember bucsulátogatásra volt nálunk — utoljára azt mondtuk neki: „hát már mennie kell, legyen arra gondolja, hogy oda szakadt véreink ne csak kálvinistáknak, hanem magyaroknak is megmaradjanak.” S a lelkes fiatal pap ígéretet tett. Imé ígéretét így igyekszik beváltani. Segitse őt a magyarok Istene! Különbözik, mint ő maga írja: rengeteg feladat vár rá. Egyháza tagjai az ország különböző részeiről vándoroltak ki; gondolkozásmódjuk, szokásaik, erényeik, bűnei különbözőek. Sokan közönyösek, de a felföldről, Abaujból és Zemplénből oda kerültek példás kálvinisták. Sajnos, hogy nem lehet ugyanezt mondani különösen a dunántuliakról. Egy acél-gyárban nyernek alkalmazást magyarjaink.

— **Meghívó.** A hold-utcai imateremben (Hold-utca 17. sz., I. em.) november 8-án, 15-én, 22-én, 29-én s december hó 6-án, este 6 és fél órakor, Szabó Aladár theol. tanár által a *megszentelődésről* tartandó öt előadásra. 1. Vasárnap, november 8-án este 6 $\frac{1}{2}$ -kor. Téma: Isten szent. A megszentelődés forrása. 2. Vasárnap, november 15-én este 6 $\frac{1}{2}$ -kor. Téma: A szentség közeledése a bűnös emberhez. 3. Vasárnap, november 22-én este 6 $\frac{1}{2}$ -kor. Téma: A megszentelődés eszközei. 4. Vasárnap, november 29-én este 6 $\frac{1}{2}$ -kor. Téma: Az emberi szentség elemei. 5. Vasárnap, december 6-án este 6 $\frac{1}{2}$ -kor. Téma: Az emberi szentség fogyatéksága s ami abból következik. Az összejövetelek sorrendje: Ének, ima, bibliaolvasás, ének, előadás a kijelölt tárgyról, ima, ének, áldás. Belépő díj nincs, adományok azonban a Bethánia-egylet által megindított biblia- és vallásos iratterjesztésre szívesen fogadtatnak. A kik nagyobb adományokat szántak e célra, kérjük azokat, hogy adományaikat külön adják át a Bethánia-egylet bármely választmányi tagjának. Ez esetben adományaik nyilvánosan nyugtáztatnak. Még csak azt jegyezzük meg, hogy

a Bethánia-egylet azáltal, hogy a biblia és vallásos iratterjesztésre colporteur alkalmazott, háláját óhajtja kifejezni az angol bibliaterjesztő társaság iránt, a mely a jövő évben ünneplő százéves évfordulóját s Magyarországon is százezer meg százezer bibliát terjesztett el. Adakozzék azért mindenki buzgón. Budapest, 1903. november hó. *A hold-utcai vallásos estélyek rendező-sége.*

— **Korteskedés a dunamelléki püspök választása körül.** Egy nyomtatott röpirat küldetett be hozzánk, melyben név nélküli szerző nem annyira *Baksay Sándor* püspöksége érdekében száll sikra, mint inkább *Petri Eleknek* ront neki s olyan hangon ír, mely hozzánk teljességgel nem méltó s még kevésbé ahhoz az álláshoz, melynek betöltéséről van szó. Sajnos dolog az, mikor valaki nem tud tárgyilagos lenni! Hiszen, ha valakinek valaki nem tetszik, ez érthető. De ha alkotmányos harcról van szó, hozzánk az illik, hogy a profán világot megtanítsuk arra, hogy mint kell a fegyvereket megválogatni s még ellenfeleinket is becsülni tudni. Két dolog előttünk bizonyosnak látszik; az egyik az, hogy ezt a röpiratot nem lelkész írta; a másik, hogy éppen *Baksay Sándor* az, ki az ilyen fegyvert elítéli. Niucs neki ilyen védelemre semmi szüksége.

— **A békésbánati ev. ref. egyházmegye boldog emlékeztető eszperese, nagytiszteletű Szabó János** úr közadakozásból emelt síremlékének leleplezési gyászünnepe, a debreceni Kossuth-utcai temetőben, tolyó 1903. november 24-ik napján, délután 3 $\frac{1}{2}$ órakor tartja, a következő sorrenddel 1. Gyászének. Előadja a főiskolai énekkar. 2. Alkalmi ima. Tartja Dombi Lajos eszperes. 3. Gyászének. Előadja a főiskolai énekkar. 4. Alkalmi beszéd. Tartja Garzó Gyula tanácsbíró. 5. Gyászének. Előadja a főiskolai énekkar. Ezen gyászünnepekre a nagyérdemű közönséget tisztelettel meghívom, az egyházmegye nevében. Gyula, 1903. november 2. *Dombi Lajos*, eszperes.

— **Ármós Bálint emléke.** A máramarosszigeti Lyceum igazgatótanácsa elkészítette Ármós Bálint arcképét és azt október 31-én leplezte le. A reformáció emlékére tartott szokásos istenítisztelet után (melyen *Bede László* főgymn. vallástanár imádkozott, *Fakobinyi Péter* tanár pedig emlékbeszédet mondott) *György Endre* egyházmegyei és lyceumi gondnok elnöke alatt a tanárikar összes tagjainak s az ifjuság egy részének jelenlétében tartott ünnepélyes igazgatótanácsüésén dr. *Kun Béla* jogtanár, e. m. főjegyző mondott emlékbeszédet Ármós Bálint felett, ki amellett, hogy a debreceni kollégiumnak jelentékeny alapítványokat tett, a máramarosszigeti lyceumról sem feledkezett meg, e főiskolának könyvtárát és 4000 koronát hagyományozván. Az arckép igen jól sikerült és életlenül ábrázolja a jólelkű adakozót, kinek emlékét méltó fenntartani.

— **A hódmezővásárhelyi reform. egyház** a reformáció emlékünnepe az idén a főgymnasiummal együtt ülte meg az Ó-templomban. Műsora volt: a) Gyül. felálló ének: 37. dics. 1 v. b) Gyül. ének 37. dics. 2. 3. v. az összes református ifjuság mint énekkar vezetésével. c) Ima, tartotta, Pap Imre lelkész. d) Gálarábok éneke: a tanítói énekkar. e) Egyházbeszéd és utóima, tartotta Bányai Sándor főgymn. vallástanár. f) Luther éneke: a tanítói énekkar. g) Gyül. záró ének 179. dics. 10. v. a tan. énekkar vezetésével. A templomban a hívek alig fértek el. Az ünnepélyes istenítisztelet lelkes és igen jó hatásu volt. A hódmezővásárhelyi főgymn. ifjusága megünnepelte rendes szokása szerint

ez évben is Okt. 6-át és november közepén megünnepe'li II. Rákóczy Ferencz emlékét is a nagy közönség meghívása és részvéte mellett.

— **A heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegye** gondnoki hivatalára beérkezett szavazatokat november hó 6-ikán bontotta fel Kisujszálláson az arra kiküldött bizottság. Az egyházmegye egyházközségeinek 74 szavazatából, Jakucs Gábor 34 szavazata ellenében, 38 szavazattal, **Dr. Tóth János országos képviselő** nyerte meg az általános többséget. Két szavazat formahiba miatt nem számíttatik. Dr. Tóth János a milyen jó hazafi, éppen olyan buzgó hive egyházának. Ilyen erő, jellem, tehetség, bölcsesség, nyereség az egyházmegyére. Működésétől csak áldást, sikert, anyagi és szellemi gyarapodást reményelhetünk.

— **Csokonai ünnepélyek.** A „Magyar Irodalmi Önképző Társulat” november hó 15-én délelőtt 10 $\frac{1}{2}$ órakor Csokonai Vitéz Mihály szobránál, délután 5 órakor pedig a főiskola dísztermében, a költő emlékére **ünnepélyt** rendezett. A szobornál tartott ünnepély műsora ez volt: 1. Szózat. Közének. 2. Csokonai. Irta: Kovács István. Szavalja: Kincses László hittanhallgató. 3. A szobrot megkoszorúzza Szarka Lajos joghallgató. 4. Himnus. Közének. A díszteremben tartott ünnepély műsora ez volt: 1. A reményhez.* Énekl: a főiskolai énekkar. 2. Az ünnepélyt megnyitja Erdei Károly a M. I. Ö. T. elnöke. 3. Komoly szavalat. Tartja: Göbel Károly joghallgató. 4. „Csokonai dalok” Pfeifertől. Eredeti (1809.) Zongora kísérettel. Énekl: Hajdu László joghallgató. Kiséri: Balogh István joghallgató. 5. Részlet „Ab-olon” tragoediából. Irta s felolvassa: Jánossy Zoltán ev. ref. lelkész ur. 6. Vig szavalat. Tartja: Baróthy István hittanhallgató. 7. a) „A tihanyi echóhoz”. Énekl: a főiskolai énekkar. 7. b) „Csikó bős kulaeshoz”. Énekl: a főiskolai énekkar. Igen szép és kedves ünnepélyek voltak ezek: sokónknak legboldogabb emlékeit ujtják fel s éppen azért vágyva-vágyunk az ilyen ünnepélyekre mindenkor s örömmel tölt be pennünket annak látása, hogy a nyomunkba lépett és lépendő ifjuság szintugy tud lelkesedni az ideálokért, a mint lelkesedett a mult. De ez ünnepélyek rendezésére nézve az a szavunk van, hogy ha mindvégig *állva* kell hallgatnunk, — kénytelenek leszünk igaz és mély sajnálatunkra ez ünnepélyekről jövőre elmaradni. Valamiképpen segíteni kell ezen a helyzeten.

— **Az állami tanítók vallási sérelmeinek orvoslása.** Gróf Majláth Gusztáv erdélyi kath. püspök bokros teendői között ráér arra is, hogy nemesak a vezetése alatt álló római kat olikus iskolákkal törődjék, de egyuttal a vezetése alatt nem álló állami népiskolára is vessen vizsgáló tekintetet. Ilyen bírálni valót fedezett fel abban az elméletileg előállható lehetőségben, hogy ha a római katolikus vallású állami tanító olyan iskolába kerül, amelynek tanulói többségükben protestánsok, akkor meg nem tarthatja a maga katolikus ünnepnapjait. Az erdélyi püspök ebbeli aggodalmát kétszer is felterjesztette a kultuszminiszterium elé, a mire a miniszterium a következőképpen válaszolt: Multévi 4666. sz. és f. évi 606. sz. a. kelt becses felterjesztésére a közlemények visszazárása mellett van szerencsém Méltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy az állami elemi népiskolák számára az 1901. évi 32.055. sz. a. kelt rendelettel kiadott gondn. utasítás 38. §-a nézetem szerint mindazon esetekben, a mikor az állami elemi népiskola érdekeinek kockáztatása nélkül lehetséges, módot ad arra, hogy a kath. vallású

áll. el. népiskolai tanító egyházi ünnepeire a tanítás alól mentes legyen, amennyiben a vasárnapok, a husvét, a karácsony, a pünkösdi szünidő biztosítva van. Tekintettel arra, hogy az áll. elemi népiskolában rendszerint a lakosság vallási megoszlásának arányában nevezetnek ki a tanítók, s így az érintett szakasz értelmében általában a tanító vallási ünnepe összeesik az általa vezetett tanosztály ünnepével és az osztálynak engedélyezett szünnappal, tekintettel továbbá arra, hogy esetleg oly elemi népiskolában, melyben csupán más vallású tanulók vannak, amennyiben az illető tanító vallási érzületét némely az utasításban meg nem nevezett nagyobb kath. ünnepnapon, pl. a két Mária ünnepén, Áldozó-Csütörtökön, Urnapján a tanítás sértené, az állami iskolai gondnokság illetve a kir. tanfelügyelő találnak módot arra, hogy a jelentkező tanítónak esetről-esetre szünnapot engedélyezzenek, amennyiben gondoskodhatnak is arról, hogy az illető osztályban a tanítás helyettesítés útján, zavartalanul végbe mehessen.* S ez a korrekt felelet megnyugtatta a püspököt is. (D. Pr. L.)

— **A nagyváradi protestáns jótékony egyesület** megejtett sorsjátékáról a nyeremény-jegyzéket az érdeemes olvasók lapunk jelen számához mellékelve veszik.

— **Az indus szent.** Oxfordban most egyik indus szent tartózkodik a ki a világ legkülönösebb embereinek egyike. Ez az ember harminc másodpercen át el tudja állítani a szíve verését s ez idő alatt fizikai léte megszűnik s lelke, a mint mondja, s végtelenségben bolyong. Hazájában, Indiában, a Mahatma-szekta főnöke s egy millió ember szentként, tiszteli, mert az önzetlenség és önnegtagadás filozófiáját hirdeti hivei között. Pénzt nem fogad el, az élet örömeit megveti. A mikor három évvel ezelőtt Angliában járt, Müller Miksa ismert angol orvos-tanár megvizsgálta a szívet s kijelentette, hogy meg van arról győződve, hogy az indus állítása megfelel a valóságnak. Szíve kezdetben szabályosan hetvennégy-szer ver, azután harminc másodpercig egészen megáll, majd ismét szabályosan ver. Maga a szent így mondja el képességének titkát: „A lélekzésben van az erő. Normálisan tízenöttször lélekezünk egy pereben, tehát naponként 22.600-szor. Fölteszem magamban, hogy bizonyos számú lélekezést visszatartok. Először a hasban tartom vissza, azután a torokban s végre a retinában. A lélekezés visszatartása révén kerülök ebbe az állapotba s akkor többé semmi sem lehetetlen. Akkor mindenüvé elrepülhetek a világban, még fel a csillagokhoz is.” E mellett az indus a legjobb egészségnek örvend. Szigorú vegetáriánus és csak egyszer eszik napjában. Most ötvenhat esztendő.

— **Nyilvános köszönet.** Azok a nemeslelkű buzgó adakozók, a kik a kollégium részére eszközölt őszi segélygyűjtés alkalmából adományukat a nevelés és oktatás oltárára letenni és ez uton is a kollégium épülését, hatásképességét, gyarapodását elősegélni sziveskedtek, — fogadják egyen-egyen és összesen szívből fakadó őszi köszönetünk kifejezését. Debrecen, 1903. november hó 18. **Az igazgatóság.**

— **A hajduvármegyei tanítók Gönczi-egyesületének debreceni járás-köre** f. hó 19 én Debrecenben tartott közgyűlésén ref. tanítóképezdénk egyik tanára, Baresa János a magyar nyelvtan népiskolai tanításáról tartott felolvasást, melyben a népiskolai nyelvtan tanítás olyan irányú reformját sürgette, hogy a nyelvtan tanítása szünjék meg öncél lenni és egészen a valódi értelemben vett nyelvtanítás szolgálatába szegődjék. Sürgette minden foku iskolában a helyesírás és a nyelv-

* A Csokonai darabokat férfikarra átírta: Mácsai Sándor.

taní műszók egyöntetű használatát. Dr. Burger Péter orvos pedig a tanítókat közlrol érdeklő alkoholismus elleni küzdelemről tartott érdekes és tanulságos felolvasást. Felemlítjük még, hogy a kör Baresa János tanárt tanügyi téren kifejtett sokoldalú tevékenységéért való elismerésül elnökövé választotta.

— **Hány pap van Magyarországon?** A Magyarországon megtelepült nyolevannyole római katolikus szerzetesrend százkilencvenegy rendházában 1881 férfi szerzetes lakik; a hatvankilenc női rend kétszázkilencvenkilenc rendházában 3926 apáca. Van azután az ország 3235 római katolikus anya- és 11,588 leányegyházában 2727 plébánus, 1724 káplán, 593 más állású pap, 1152 növendékpap, 270 nyugalomba küldött és 240 világi pap és szerzetes. A görög katolikusok négy szerzetes rendjének kilenc rendházában negyvennégy szerzetes lakik, a 2101 anya- és 3011 leányegyháznak 1042 plébánusa, 639 káplánja és 112 egyéb állású papja van. A görög keletieknek öt rendjük van, a melynek tizenöt rendházában 43 szerzetes lakik. Az 128 anya- és 495 leányegyháznak 1959 plébánusa, 236 káplánja és 40 egyéb állású papja van, a növendékpapok száma 205, a nyugalmazottaké 29, világi pap és szerzetes csak négy van. Az ágostai h. evangélikusoknak 899 anya- és 882 leányegyházuk van 914 lelkészszel, 176 segédlelkészszel; van még 215 növendék és 42 nyugalmazott pap. Az evangélikus reformátusok 2039 anya- és 449 leányegyházában 1973 lelkész, 219 segédlelkész, 313 növendékpap és husz nyugdíjas pap van. Az unitáriusoknak 113 anya- és 59 leányegyházuk van, 105 lelkészszel és 2 segédlelkészszel. Növendékpapjuk csak tizenöt van, nyugalmazott: négy. A zsidóknak 559 anya- és 1810 fiókhitközségében 392 rabbi és 1316 metsző van. (B. H.)

— **Keresztyének és budhisták.** A „Reformirte Kirchen-Zeitung“ egyik legutóbbi számában forrásokra hivatkozva kimutatást közölt a földön élő keresztyének és budhisták számáról s azt állította, hogy a budhisták száma a világon = 340 millió; ellenben a keresztyéneké csak = 317 millió. Most aztán prof. *Warneck* és *Hübner* az „Allg. Miss. Zeitschrift“ hasábjain kijelentik, hogy a „Reformirte Kirchen-Zeitung“ statisztikai tabellája nem helyes, mert körülbelöl csak 120 millió budhista él a földön; ellenben a keresztyének száma 534 millió. Melyiknek higgyen most már az ember!?

— **A sémita és indogermán vérvegyülés.** Érdekes statisztikai kimutatás fekszik előttünk *Poroszországról*. Ebböl azt olvassuk, hogy ebben az országban 1900-ik év folyamán keresztyének és zsidók között összesen 3969 vegyes házasság kötött; és pedig egybekelt, zsidó nőlegény evangélikus menyasszonynyal = 1855; evangélikus nőlegény zsidó menyasszonynyal = 1326; katolikus nőlegény zsidó menyasszonynyal = 337 és zsidó férfi katolikus nővel = 335. A többi más keresztyén felekezeti körből került ki. Nagyon érdekes azonban s feltűnő, a mit a statisztika ezekről a vegyes házasságokról folytatólagosan mond; hogy t. i. ezeknél aránytalanul nagy a meddőseg; *több, mint fele részé gyermektelen!*

— **Gyász hírek.** Alulirottak megsomorodott szívvel tudatják a legjobb férj, gyermek és testvérnek, ugyszinten sógornak *Csepelyi Menyhért* gyűgyei ev. ref. lelkész urnak, életének 56-ik- és boldog házasságának 24-ik évében. hosszas szenvedés után 1903. november hó 10-én délelött 9 órakor történt gyászos elhunytát. A drága halott hült tetemei folyó hó 12-én d. u. 2 órakor fognak a gyűgyei sirkertbe örök nyugalomra té-

tetni, mely végtisztességre az elhunyt rokonai, barátai és ismerősei tisztelettel meghivatnak. Kelt Gyűgyén, 1903. november hó 10-én. Édesatyja: *Csepelyi Zsigmond*, Nászasszonya: özv. *Balog Sándorné*. Neje: özv. *Csepelyi Menyhértné*, szül. *Balog Mária*. Testvérei: *Jusztí* gyermekeivel: *Irma* gyermekeivel, *Katicza* gyermekeivel. Sógorai: *Balog Sándor* nagyváradi tisztviselő nejével, szül. *Hevesi Nina* gyermekeivel. *Balog József* bírósági hivatalnok nejével, szül. *Kovács Ilona*. *Balog István* táblai irodatiszt nejével szül. *Makkai Róza* gyermekeivel. Unokatesztvérei: *Szabó Zsigmond* szatmári szolgabíró és neje szül. *Csepelyi Hermina* és fia *Szabó Zoltán* tenkei közjegyző és neje szül. *Domokos Anna* gyermekeivel. özv. *Marton Albertné* szül. *Óri Zsuzsa* gyermekeivel. *Béke* lengjen porai felett! — Ugy értesítenek bennünket hogy az Urnak emez elhunyt szolgája felett a háznál imádságot mondott *Vásárhelyi Zsigmond* sz. ujlaki; a templomban beszédet tartott *Nyíri Gyula* rapolti és a temetőben elbucszott *Nagy Bernát* cégény-dányadi lelkipásztor. Azt is írják azonban hozzánk, hogy „a szolgálattevő kartársakon kívül csak még 2 lelkész jelent meg a temetésen! Ugy látszik a kollegialis szeretet is a novemberi hőmérsekre szállott alá. Nem szeretjük egymást se élve, se halva. Vagy mindegy is csak úgy, mint egyházunk közérdekeit és életkérdéseit.“ Szórol-szóra iktattuk ide e nehéz ítéletmondást, mert a lelkészársak temetése alkalmával általunk is többször tapasztalt közöny nekünk is fáj s szeretnénk annak végét vetni. Példát az ellenkezőre sokat lehetne felhozni. De csak egyetlenegyét említnék meg. A mult évben a vidékröl egy százados katona jött be beteg a debreceni kórházba s itt kevés napok mulva meghalt. Temetésére kivonult az egész helybeli tisztikar és pedig eien a diszbe öltözött *tábornokkal!* Gyalog lépkedtek a koporsó után végig az utcákon ki a temetőig. Szomorú dolog volna, ha mi lelkipásztorok éppen a szívbéli es kegyeletes kötelességek terén a katonáknak utánna maradnánk. A szegény kálvinista pap élete rendszerent szük körben lobog el; világ szerent sok lekötelezettje nincs; legalab mi magunk mutassuk meg, hogy szeretjük és becsüljük egymást. — A miskolci ev. ref. egyház fájdalmas érzéssel jelenti, hogy 23 éven át odaadó hűséggel és nagy buzgalommal szolgált lelkésze *Tóth Dániel* alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyei nyugalmazott esperes 70 éves korában, lelkészi hivatalának 35-ik évében elhunyt. Temetése 15-én d. u. 1/22 órakor a halottas ház (Papszer-u. 18. sz. udvarán tartandó imával és az avasi templomban tartandó gyászbeszédvel fog megtartatni. Miskolc, 1903. nov. 13. Nyugodjanak békén és áldásban a hű pásztor hamvai!

Szerkesztői üzenet.

Sz. J. Nagybecskerek. Csak tessék nyugodtan bevárni a cikk végét. Ny. L. igen okosan felel; nem idegeskedik. A privát levelet is vettem. Bizonyítványra nem volt szükségem. A fiu azóta is volt már nálam; bizony nehéz helyzetbe sodorta ezt a fiatal embert *valaki!* A ki tette, feleljen érte. — **Z. J. Sáros-patak.** A mostani számba nem tudtam beilleszteni, de a legközelebb következőben adni fogom. . . . Az a bizonyos reflexio a lap szerkesztésére vonatkozik. Szívesen üdvözöllek. — **N. I. Kémer.** Most vett levelező-lapodon jelzett kérdésekre neked is azt felelem a mit Z. J. barátomnak ez üzenetekben, — a második utolsó pontban. — Szerkesztői kérdés az egész!

Tartalomjegyzék: Az új kormány egyházpolitikája. E. L. — **Tárca:** A jobbágyok állapota a török uralom korában. Dr. Szabó Marton. — **Jegyzetek.** Ny. L. — **Tanúgy:**

Nevelési rendszerünk árnyoldalai. Paedagogus. — Közéletünk: A békési ref. főgymnázium felavató ünnepe. Tudósító. — Emlék-beszéd. Dr. Kun Béla. — Október 31-ike Karcagon. — Tudósító. — Irodalom — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat

a püspökladányi állandó káplánságra.

Fizetés havi 50 korona s teljes ellátás — mosás és ágynemű kivételével. — Teendő tanulmányi iskolában heti egy délután vallástanítás, konfirmándusok előkészítése, minden lelkészi munkában segédkezés.

Állomás mielőbb elfoglalandó.

Püspökladány, 1903. november 16.

Kiss Ferencz.
ref. lelkész.

Pályásat.

Hajdubagason a 84 éves lelkész mellé segédlelkész kerestetik. Díjazás: havi 40 korona; teljes ellátás, fűtés, világítás (mosás nélkül) s a

halotti stóla fele. Lelkek száma: 1700. Az egyház Debrecen szomszédságában van, posta és vasuti állomás. Jelentkezés: Basa Balint ref. lelkésznel, Hajdubagason.

Pályásat.

Az amerikai Egyesült Államok presbiteri egyháza (angol ref. egyház) pályázatot hirdet magyar lelkészi állásokra, az Amerikába vándorolt magyarok gondozása végett. Fizetés az egyházi hatóság részéről 1000 dollár, azonkívül, a mit az illető magyar gyülekezet fizethet és stóla és lakás. Különösen jó szolgálatot tehetnének hazafiúi szempontból is tótul beszélő magyar ref. lelkészek. Utiköltségül kap nőtlen lelkész 500, családos pedig 750 koronát. A pályázatok alulírottához küldendők, és pedig minél előbb.

Kolozsvár, 1903. november.

Dr. Kecskeméthy István
ref. theol. tanár.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olesóságának mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy Neumann M. áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.